

CRNA GORA
Uprava za bezbjednost hrane, veterinu
i fitosanitarne poslove

Adresa: Serdara Jola Piletića br.26,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 201 945
fax: +382 20 201 946
www.ubh.gov.me

Broj: Sl.
Podgorica, 31. mart 2021.godine

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Mart 2021.

1. UVODNE NAPOMENE

Sektor za fitosanitarne poslove je organizaciona jedinica Uprave.

2. DJELOKRUG RADA SEKTORA

Sektor za fitosanitarne poslove obavlja stručne i upravne poslove iz nadležnosti Uprave u oblastima zdravstvene zaštite bilja, sredstava za zaštitu bilja, sredstava za ishranu bilja, sprječavanja zloupotrebe droga, sjemenskog materijala, sadnog materijala, GMO, zaštite biljnih sorti, biljnih genetskih resursa, bezbjednosti hrane, organizuje i sprovodi službene kontrole/inspekcijski nadzor u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim ovim i drugim zakonima.

Stručni i upravni poslovi organizovani su u četiri odsjeka:

1. Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja
2. Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse
3. Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja
4. Odsjek za fitosanitarnu inspekciju

Stručni i upravni poslovi ogledaju se kroz pripremanje stručnih osnova, sprovođenje, usklađivanje i praćenje propisa iz oblasti nadležnosti; izdavanje stručnih uputstava, priručnika, instrukcija; utvrđivanje i praćenje ispunjenosti uslova za vršenje povjerenih poslova; uspostavljanje i vođenje registara; učešće u radu međunarodnih institucija iz oblasti nadležnosti; planiranje finansiranja, izradu planskih dokumenata, strategija, izvještaja, analiza, informacija i drugih materijala, izdavanje stručnih mišljenja i izvršavanje drugih poslova koji su određeni u nadležnost drugim zakonima (o zaštiti potrošača, poljoprivredi, biocidima, veterinarstvu, GMO, zaštiti životne sredine, statistici i dr.).

Službene kontrole/inspekcijski nadzor obuhvataju: nadzor nad primjenom zakona i podzakonskih akata iz nadležnosti; preduzimanje i izvršavanje upravnih mjera i radnji pri utvrđivanju neusaglašenosti sa propisanim zahtjevima, podnošenje prekršajnih naloga, zahtjeva za pokretanje prekršajnih postupaka i/ili krivičnih prijava i izvještavanje o sprovođenju službenih kontrola po planovima službene kontrole i programima monitorniga.

Realizacija Programa mjera kao realizacija strateške politike

U oblasti zdravstvene zaštite bilja definisani su poslovi od javnog interesa kroz koje Crna Gora obezbjeđuje zaštitu domaće proizvodnje od gubitaka koje mogu prouzrokovati karantinski i ekonomski štetni organizmi čime se doprinosi konkurentnosti domaćih proizvoda. Zdravstvena zaštita bilja doprinosi zaštiti životne sredine od negativnog uticaja prisustva štetnih organizama. Sprovođenjem mjera sprječava se unošenje i širenje novih karantinskih štetnih organizama na teritoriju Crne Gore, obezbjeđuje održiva biljna proizvodnja i indirektno utiče kako ne bi došlo do sprovođenja fitosanitarnih mjera koje iziskuju ogromna finansijska sredstva, a sprovode se u cilju eradikacije odnosno iskorijenjivanja štetnih organizama.

U oblasti pesticida identifikacija potencijalne opasnosti od prisustva rezidua pesticida u svim stadijumima proizvodnje hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje podrazumijeva praćenje od same sjetve ili sakupljanja koji se valorizuju kroz stavljanje u promet ili izvoz domaćih proizvoda, preko distribucije do konzumiranja. Crna Gora je dužna da sprovodi aktivnosti, vrši kontrolu i koordiniše mjerama u ovoj oblasti. Registracija objekata za proizvodnju i promet hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje, omogućava povezivanje i sljedljivost više oblasti ali i sprovođenje raznih programa monitoringa i nadzora (rezidua pesticida i nitrata u hrani biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje i drugih predviđenih nadzora po programima mjera). Sprovođenje ovih mjera vrši se u cilju poboljšanja bezbjednosti hrane u Crnoj Gori, jačanje povjerenja potrošača u bezbjednost hrane kao i povjerenja trgovačkih partnera u snabdijevanje hranom iz Crne Gore, ali i turista koji posjećuju Crnu Goru. Upotreba pesticida prepoznata je kao stalna prijetnja za zdravlje ljudi kao i životnu sredinu, ali je isto tako i nerazdvojivo vezana za uspješnost proizvodnje bilja i/ili hrane, u smislu uništavanja štetnih organizama i samim tim povećanju prinosa i direktne ekonomske/finansijske koristi. Država ima fundamentalnu obavezu da obezbijedi postizanje postavljenih ciljeva vezanih za:

- održivu upotrebu pesticida kroz propise koji određuju pesticide koji se mogu naći u premetu;

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

- implementaciju Nacionalnog Akcionog plana za održivu upotrebu pesticida;
- obuka profesionalnih korisnika i distributera koji direktno upotrebljavaju pesticide;
- podizanje nivoa svijesti indirektno ugroženih grupacija;
- kontrola opreme koja se upotrebljava u primjeni pesticida;
- zaštita od zagađenja životne sredine (zemljišta, površinskih/podzemnih voda, vazduha i sl.);
- ograničenja i zabrane upotrebe pesticida.

Predloženim mjerama, razvojem najboljih praksi i kontrolom njihove implementacije ciljano se smanjuje rizik od upotrebe pesticida za životnu sredinu i zdravlje ljudi.

U oblasti đubriva u modernoj poljoprivredi, plodnost zemljišta mora biti održavana na visokom nivou, kako bi se povećali proizvodni kapaciteti zemljišta. Hraniva koja biljka usvaja, a iznose se žetvom ili berbom, moraju se nadomjestiti. Promovisanje pravilne upotrebe đubriva kroz primjenu Dobre poljoprivredne prakse je jedan od osnovnih prioriteta.

U oblasti sjemena i sadnog materijala kontrola proizvodnje i prometa sjemenskog i sadnog materijala u Crnoj Gori je osnova kvalitetne proizvodnje bilja odnosno hrane biljnog porijekla. Primjena standarda u ovoj oblasti direktno odražava se na proizvodnju kroz prinose poljoprivrednih kultura počev od uzgoja citrusa na primorju, vinove loze u centralnoj regiji i povrća na otvorenom i u zatvorenom prostoru do proizvodnje krompira, maline i drugih kontinentalnih voćnih vrsta u sjevernim ruralnim područjima. Postavljanje visokih standarda kvaliteta sjemenskog i sadnog materijala i podrška i praćenje proizvođača kroz ciklus proizvodnje osigurava konkurentnost domaćih proizvoda na unutrašnjem i na internacionalnom tržištu. Proizvodnja sjemenskog i sadnog materijala je profitabilna grana poljoprivredne proizvodnje i jedan od budućih potencijalnih izvora prihoda za ruralno stanovništvo.

Pored navedenih poslova, sektor učestvuje aktivno:

- ✓ kao administrativni izvor statističkih podataka za oblast pesticida;
- ✓ u radu sa NVO kroz realizaciju Sektorske analize za oblasti u skladu sa Zakonom o NVO;

Pored navedenih poslova aktivnosti su usmjerene na sprovođenje obaveza iz EU integracija:

- ✓ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju; Program pristupanja Crne Gore EU;
- ✓ implementacija Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU;
- ✓ pregovarački proces za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 12 i drugih poglavlja: 1, 11 i dr.;
- ✓ obaveze prema međunarodnim organizacijama: IPPC, EPPO, ECPGR, CEFTA i dr.;

Ključne, planirane i realizovane aktivnosti sektora u izvještajnom periodu su:

- ✓ aktivnosti po PPCG (2020-2022) i Strategiji za Poglavlje 12 i izvještavanje;
- ✓ aktivnosti na ispunjavanju preporuka FVO za izvoz krompira na EU tržište;
- ✓ aktivnosti po Nacionalnom planom za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja;
- ✓ izrada i sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2020.godinu sa podprogramima;
- ✓ vršenje inspeksijskog nadzora i izvještavanje;
- ✓ postupanja po Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti;
- ✓ postupanja prijavama/inicijativama građana i izvještavanje o sprovedenom nadzoru;
- ✓ učešće u sprovođenju inspeksijskog nadzora tokom COVID;
- ✓ provjera ispunjenosti uslova po javnim ovlaštenjima;
- ✓ prikupljanje podataka o stanju zaliha sredstava za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore;
- ✓ propisivanje fitosanitarnih uslova za uvoz pesticida, đubriva, izdavanje fitosertifikata, registracija objekata i praćenje prijave proizvodnje;
- ✓ aktivnosti na izgradnji, rekonstrukciji i održavanju graničnih prelaza;
- ✓ obuke fitosanitarnih inspektora i odgovornih lica;
- ✓ davanje mišljenja na izmjene i dopune zakona i drugih akata;
- ✓ ažuriranje web stranice i dr.

3. ORGANIZACIJA SEKTORA/ ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

U skladu sa aktom o sistematizaciji radnih mjesta u Sektoru za fitosanitarne poslove sistematizovano je ukupno 37 službeničkih i namješteničkih radnih mjesta, uključujući pomoćnika direktora. U Sektoru za fitosanitarne poslove je popunjeno 24 radnih mjesta (1 pomoćnik

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

direktora, 2 načelnika, 3 samostalna savjetnika I, 1 samostalna savjetnika II i 17 fitosanitarnih inspektora.

Sektor za fitosanitarne poslove	Broj sistematizovanih radnih mjesta 4.4.2019.	Broj zaposlenih 31.12.2020.	Potreban broj za zapošljavanje
Pomoćnik direktora	1	1	/
Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja	4	3	1
Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse	4	1	3
Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja	4	2	2
Odsjek za fitosanitarnu inspekciju	24	17	7
UKUPNO	37	24	13

4. ZAKONODAVNE AKTIVNOSTI

U izvještajnom periodu u Sektor za fitosanitarne poslove je pripremio stručne osnove i sproveo kompletan proces usaglašavanja sa nadležnim organima do objavljivanja u Službenom listu.

Tokom 2020.godine donijeti su sljedeći propisi:

R.B	NAZIV PROPISA	SL. LIST	DATUM
1.	Program fitosanitarnih mjera za 2020. godinu	9/20	21.februar
2.	Pravilnik o dopuni Pravilnika o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja štetnog organizma <i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i> (Spieckerman et Kotthoff) Davis et al.	9/20	21.februar
3.	Pravilnik o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama	10/20	28.februar
4.	Pravilnik o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja virusa smeđe naboranosti ploda paradajza Tomato brown rugose fruit virus (ToBRFV)	10/20	28.februar
5.	Pravilnik o uslovima u pogledu stručnog kadra, opreme i uređaja koja treba da ispunjavaju pravna lica za vršenje stručnih poslova za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja	11/20	6.mart
6.	Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2020. godinu	11/20	6.mart
7.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog materijala za 2020. godinu	13/20	12.mart
8.	Program kontrolnog ispitivanja sjemenskog i sadnog materijala na GMO za 2020. godinu	13/20	12.mart
9.	Program kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala za 2020. godinu	13/20	12.mart
10.	Program kontrolnog ispitivanja sadnog materijala za 2020. godinu	13/20	12.mart
11.	Program monitoringa uređaja za upotrebu pesticida	17/20	17.mart
12.	Program monitoringa održive upotrebe pesticida za 2020. godinu	17/20	17.mart
13.	Pravilnik o dopunama Pravilnika o visini naknade za fitosanitarni pregled bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	22/20	24.mart
14.	Godišnji plan službenih kontrola za fitosanitarnu oblast za 2020.godinu	04-309/20-1691	1.april
15.	Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2020. godinu	32/20	13.april
16.	Program monitoringa post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja za 2020. godinu	38/20	25.april
17.	Pravilnik o uslovima za premještanje, skladištenje i industrijsku preradu određenih plodova radi sprečavanja unošenja određenih štetnih organizama	50/20	29.maj
18.	Tehničke smjernice o zaštiti podataka u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. CG br. 51/08,18/14) odnosno Uredbom (EZ) br. 1107/2009	04/3-309/20-6729	10.jun
19.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje	82/20	6.avgust
20.	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o maksimalnom nivou rezidua sredstava za zaštitu bilja na ili u bilju, biljnim proizvodima, hrani ili hrani za životinje	92/20	9.septembar

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

21	Pravilnik o izmjenama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja dozvole za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom za ogleda, naučna istraživanja ili za rad u selekciji bilja	94/20	15.septembar
22	Pravilnik o dopuni Pravilnika o načinu rukovanja uzorkom, vođenja evidencije uzoraka, čuvanja i dostavljanja podataka o izvršenim analizama	98/20	30.septembar
23	Naredba o sprovođenju fitosanitarnih mjera radi sprečavanja širenja štetnog organizma Citrus tristeza virus (CTV)	107/20	4.novembar
24	Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja	030-309/20-8222	15.decembar
25	Pravilnik o izmjeni Pravilnika o uslovima za upis u Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom	123/20	18.decembar

U skladu sa zakonskom obavezom Sektor za fitosanitarne poslove je sproveo sve neophodne aktivnosti za sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera za 2020. godinu. Ovim programom su utvrđene mjere za: **vršenje poslova od javnog interesa** za zdravstvenu zaštitu bilja; sredstva za zaštitu bilja; sredstva za ishranu bilja; sjemenski materijal poljoprivrednog bilja i sadni materijal; GMO; biljne genetičke resurse; laboratorijska ispitivanja, nosioce poslova i način vršenja poslova sa planom upotrebe finansijskih sredstava i uslovima za sprovođenje mjera utvrđenih zakonima. Sredstva za sprovođenje ovog programa opredijeljena su Budžetom Crne Gore za 2020. godinu, u iznosu od 227.000,00€.

Program sadrži pet glavnih podprograma sa komponentama i posebnim nadzorima:

1. Program zdravstvene zaštite bilja;
2. Program praćenja sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja;
3. Program kontrolnih ispitivanja proizvodnje sjemenskog i sadnog materijala i biljni genetički resursi;
4. Materijali za posebne namjene (klopke, ex tempore testovi za štetne organizme, hemikalije);
5. Tehnička i administrativna podrška implementaciji programa.

Sektor za fitosanitarne poslove je u izvještajnom periodu u skladu sa Zaključcima Vlade Crne Gore pripremio i dostavio sljedeća dokumenta:

R.B.	OBAVEZA UPRAVE	SJEDNICA	ZAKLJUČAK
1.	Izveštaj o sprovođenju Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja za 2019. godinu (bez rasprave)	181. 09.jul 2020	07-3478

5. IZVRŠAVANJE ZAKONA

Izvršavanje zakona i drugih propisa obuhvata vođenje upravnog postupka, donošenje i izvršenje rješenja i drugih pojedinačnih akata, preduzimanje upravnih mjera i upravnih radnji, praćenje njihovog izvršavanja, davanje objašnjenja, izdavanje stručnih uputstava i instrukcija za rad i ukazivanje stručne pomoći vršeno je u skladu sa nadležnostima po zakonima:

1. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja (SL RCG 28/06, SL CG 28/11, 48/15);
2. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (SL CG 51/08, 18/14);
3. Zakon o sredstvima za ishranu bilja (SL RCG 48/07, SL CG 76/08, 30/17);
4. Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja (SL RCG 28/06, SL CG 61/11, 73/10, 48/15);
5. Zakon o sadnom materijalu (SL RCG 28/06, SL CG 61/11, 73/10, 48/15);
6. Zakonom o bezbjednosti hrane (SL CG 57/15);
7. Zakon o zaštiti biljnih sorti (SL RCG 48/07, SL CG 48/08);
8. Zakon o genetički modifikovanim organizmima (SL CG 22/08);
9. Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (SL CG 56/09, 18/11, 34/14, 1/15, 30/17, 51/17);
10. Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda (SL CG 51/17);
11. Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga (SL CG 28/11, 35/13);
12. Zakon o biocidnim proizvodima (SL CG 54/16);
13. Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (SL CG 12/18, 64/20).

5.1 REGISTRI

1. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja (SL RCG 28/06, SL CG 28/11, 48/15):
U Registar proizvođača, prerađivača, uvoznika, distributera i skladištara bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u 2020. godini upisan je 181 subjekat.
2. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (SL CG 51/08, 18/14):
U Registar za promet pesticida na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata.
3. Zakon o sredstvima za ishranu bilja (SL RCG 48/07, SL CG 76/08, 30/17):
U Registar za promet đubriva na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata.
4. Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja (SL RCG 28/06, SL CG 61/11, 73/10, 48/15):
U Registar za promet sjemena na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata.
5. Zakon o sadnom materijalu (SL RCG 28/06, SL CG 61/11, 73/10, 48/15):
U Registar za promet sadnog materijala na veliko i malo u 2020. godini upisano je 19 objekata.
6. Zakonom o bezbjednosti hrane (SL CG 57/15):
U Registar primarnih proizvođača hrane biljnog porijekla upisano je 519 subjekata.
7. Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga (SL CG 28/2011, 35/2013):
U Registar dozvola za gajenje maka i konoplje za prehrambene i industrijske svrhe u 2020. godini upisano je 5 subjekata.

5.2 SERTIFIKACIJA SJEMENA I SADNOG MATERIJALA

RASAD POVRČA:

Ukupna količina sertifikovanog rasada povrća: **2.933.050 kom.**

Izdato sertifikata: **120.**

SADNI MATERIJAL VOĆA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala voća: **235.035 kom.**

Izdato sertifikata: **47.**

SADNI MATERIJAL UKRASNOG BILJA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala ukrasnog bilja: **694.792 kom.**

Izdato sertifikata: **397.**

SADNI MATERIJAL ZAČINSKOG I LJEKOVITOG BILJA:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala začinskog/ljekovitog bilja: **16.100 kom.**

Izdato sertifikata: **15.**

SADNI MATERIJAL VINOVE LOZE:

Ukupna količina sertifikovanog sadnog materijala vinove loze: **380.757 kom.**

Izdato sertifikata: **11.**

Ukupna količina sertifikovanih loznih podloga: **800.000 kom.**

Izdato sertifikata: **3.**

SJEMENSKI KROMPIR:

Ukupna površina sertifikovanog sjemenskog krompira: **115,8ha.**

Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog krompira: **1.174.407 kg.**

Izdato sertifikata: **120.**

SJEMENSKI MATERIJAL ŽITA:

Ukupna površina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: **26,52ha.**

Ukupna količina sertifikovanog sjemenskog materijala žita: **72.900 kg.**

Izdato sertifikata: **25.**

5.3 SPROVOĐENJE INSPEKCIJSKOG NADZORA FITOSANITARNE INSPEKCIJE U 2020.GODINI

UNUTRAŠNJA KONTROLA

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Cilj kontrola je provjera stepena ispunjenosti propisanih zahtjeva u skladu sa propisima iz oblasti zdravstvene zaštite bilja, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednosti hrane i drugih zakona iz nadležnosti ove inspekcije. U izvještajnom periodu nastavljene su kontrole u oblasti bezbjednosti hrane odnosno rezidua pesticida i drugih kontaminanata u hrani. Vršena je kontrola zdravstvenog stanja bilja i praćenje štetnih organizama bilja, a naročito u skladištima sjemenskog i merkantilnog krompira u cilju utvrđivanja mogućeg prisustva štetnih organizama, vršena je i kontrola: podnošenja prijave za proizvodnju u postupku sertifikacije sjemenskog i sadnog materijala, kontrola propisanih uslova za rasadnike, kontrola objekata za promet pesticida i đubriva u pogledu ispunjenosti propisanih uslova, kontrola registrovanih sredstava za zaštitu i ishranu bilja na fizičko-hemijske osobine, kvaliteta sjemenskog materijala u prometu i uslova u objektima za njihovo skladištenje i čuvanje. U skladu sa Programom fitosanitarnih mjera za 2020. godinu u vršeni su nadzori i uzorkovanje po posebnim programima.

Tokom 2020. godine, u unutrašnjoj kontroli, fitosanitarna inspekcija je preduzela 1.295 upravnih mjera i radnji ii to:

- 1.251 rješenja u redovnoj kontroli
 - 24 rješenja po inicijativi;
 - 20 kontrolnih rješenja.
- od čega:
- 18 rješenja o utvrđivanju nepravilnosti;
 - 6 rješenja o ukazivanju;
 - 2 rješenja o zabrani prometa;
 - 8 rješenja o oduzimanju i uništenju.

Tokom 2020. godine izrečena su 3 prekršajna naloga u iznosu od 750€.

UVOZ

Fitosanitarni inspektori su vršili kontrolu uvoza hrane biljnog porijekla (voće, povrće, žitarice i ostala hrana biljnog porijekla koja je podvrgnuta jednostavnom procesu prerade mljevenjem, sušenjem i sl.), hrane neživotinjskog porijekla koja podliježe pojačanim službenim kontrolama na mjestima unošenja i hrane za životinje biljnog porijekla, sjemena i sadnog materijala, sredstava za zaštitu i ishranu bilja, kao i bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom sa aspekta zdravstvene zaštite. U 2020.godini fitosanitarna inspekcija je postupila po zahtjevu za pregled 20.390 uvezenih pošiljki po robama iz nadležnosti i nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima donijeli:

- 13.980 rješenja o uvozu;
- 655 rješenja o provozi pošiljki;
- 130 rješenja o zabrani uvoza;
- 29 rješenja o uništenju pošiljki;
- 203 ovjere tranzitnih deklaracija;
- 4.275 izvoznih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju);
- 1.118 reexportnih fitosanitarnih sertifikata (uvjerenja o zdravstvenom stanju).

U izvještajnom periodu naplaćeno je 779.213,94 € propisanih naknada za uvoz.

Od ukupno 20.390 pregledanih pošiljki iz uvoza, za laboratorijska ispitivanja propisanih zahtjeva, uzeto je 3.397 uzoraka.

Nakon izvršenih pregleda i utvrđenog stepena usaglašenosti sa propisanim zahtjevima fitosanitarni inspektori su donijeli 13980 rješenja o uvozu i stavljanju u slobodni promet bezbjednih pošiljki i 130 rješenja o zabrani uvoza i 29 rješenja o uništenju nebezbjednih pošiljki.

Neusaglašene pošiljke u 2020. godini (nebezbjedne uništene/vraćene pošiljke)

Januar

Br.	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
-----	-------	----------	---------------	----------------	--------	--------------	---------------

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

1.	14.01.2020.	paprika	800,00	pesticidi	chlorfpyrifos	0.08	0.01
2.	15.01.2020.	pasulj	200,00	pesticidi	chlorfpyrifos	0.07	0,01
3.	17.01.2020.	paradajz	5.300,00	pesticidi	Pirimiphos-methyl	0,07	0,02
4.	21.01.2020.	jabuka	12.595,00	pesticidi	chlorfpyrifos	0,04	0,01
5.	21.01.2020	hrane za zivotinje	25.000,00	bezbjednost	istekli rok upotrebe	/	/
6.	27.01.2020.	industrijska jabuka	11.280,00	pesticidi	chlorfpyrifos	0,04	0,01
7.	29.01.2020.	mandarina	10.250,00	pesticidi	fenvalerate	0.17	0.02
8.	29.01.2020.	mandarina	7.850,00	pesticidi	fenvalerate	0.09	0.02

Februar

Br.	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	01.02.2020.	jabuka	20.767,00	pesticidi	chlorfpyrifos	0.05	0.01
2.	01.02.2020.	mandarine	10.250,00	pesticidi	fenvalerate	0.17	0.02
3.	01.02.2020.	brašno TIP 500	5.000,00	kontaminanti	deoksinivalenola	1289	750
4.	03.02.2020.	mandarine	3.538,00	pesticidi	fenvalerate	0.17	0.02
5.	03.02.2020.	mandarine	8.212,00	pesticidi	fenvalerate	0.13	0.02
6.	03.02.2020.	krompir	24.300,00	pesticidi	dimethoate methomyl	0.026 0.027	0.01 0.01
7.	04.02.2020.	mandarine	1.600,00	pesticidi	fenvalerate	0.06	0.02
8.	05.02.2020.	mandarine	8.550,00	pesticidi	fenvalerate	0.06	0.02
9.	05.02.2020.	mandarine	4.150,00	pesticidi	fenvalerate	0.12	0.02
10.	05.02.2020.	mandarine	5.650,00	pesticidi	fenvalerate	0.09	0.02
11.	13.02.2020.	mandarine	15.800,00	pesticidi	fenvalerate	0.13	0.02
12.	19.02.2020.	krstavac	3.440,00	pesticidi	oxamyl	0.40	0.01
13.	20.02.2020.	NPK 8:16:24	25.000,00	kvalitet	/	/	/
14.	26.02.2020.	paprika	3.634,00	pesticidi	acetamiprid	0,53	0,30
15.	28.02.2020.	krstavac	2.321,00	pesticidi	chlorfenapyr	0,031	0,01

Mart

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	04.03.2020.	mandarina	23.484,00	pesticidi	dimetoat	0.03	0.01
2.	04.03.2020.	krstavac	3.558,00	pesticidi	methomyl	0.60	0.01
3.	05.03.2020.	sjemenski krompir	2.500,00	zdravstvena zaštita bilja	<i>Fusarium</i> sp.	0.58	0.50
4.	10.03.2020.	krstavac	1.548,00	pesticidi	oxamyl	0,32	0,01
5.	12.03.2020.	krstavac	4.763,00	pesticidi	oxamyl	0.07	0.01
6.	16.03.2020.	krstavac	3.146,00	pesticidi	chlorpyrifos	0.04	0.01
7.	16.03.2020.	tikvica	1.272,00	pesticidi	metalaxil	0.05	0.01
8.	18.03.2020.	krstavac	4.280,00	pesticidi	chlorpyrifos	0.05	0.01
9.	18.03.2020.	mandarine	4.141,00	pesticidi	fenvalerate	0.07	0.02
10.	18.03.2020.	tikvica	669,00	pesticidi	metalaxil	0.03	0.01
11.	19.03.2020.	lozni kalemovi	100 kom	dokumentacija	molekularna analiza	/	/
12.	19.03.2020.	mandarine	18.937,00	pesticidi	fenvalerate	0.18	0.02
13.	19.03.2020.	mandarine	2.263,00	pesticidi	fenvalerate	0.18	0.02
14.	30.03.2020.	krstavac	4.588,00	pesticidi	methomyl	0.027	0.01
15.	30.03.2020.	krompir	25.000,00	kvalitet	kvalitet	/	/
16.	31.03.2020.	krompir	22.200,00	kvalitet	/	/	/
17.	31.03.2020.	krompir	2.000,00	kvalitet	/	/	/

April

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	01.04.2020.	sjemenski krompir	1.000,00	zdravlje bilja	<i>Fusarium</i> sp.	/	/
2.	09.04.2020.	paprika	933,00	pesticidi	methomyl	0.22	0.04
3.	09.04.2020.	paprika	1.420,00	pesticidi	methomyl	0.07	0.04
4.	13.04.2020.	paprika	845,00	pesticidi	tebufenpyrad	0.04	0.01
5.	14.04.2020.	paprika	852,00	pesticidi	dimethoate	0,07	0,01
6.	14.04.2020.	paprika	2.206,00	pesticidi	tebufenpyrad	0.025	0.01
7.	15.04.2020.	tikvice	509,00	pesticidi	metalaxyl	0.04	0.01
8.	15.04.2020.	paprika	1.510,00	pesticidi	methomyl	0.09	0.04
9.	16.04.2020.	paprika	2.182,00	pesticidi	chlorpyrifos	0.03	0.01
10.	16.04.2020.	paprika	873,00	pesticidi	tebufenpyrad	0.14	0.01
11.	16.04.2020.	mandarina	18.973,00	pesticidi	/	/	/
12.	21.04.2020.	paprika	931,00	pesticidi	chlorpyrifos	0.05	0.01
13.	22.04.2020.	jagoda	1.002,00	pesticidi	spiroxamin	0.02	0.01

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

14.	22.04.2020.	kukuruzno brašno	1.536,00	deklarisanje	zasićene masti, šećeri i so	/	/
15.	27.04.2020.	paprika	1.752,00	pesticidi	chlorothalonil	0.25	0.01
16.	27.04.2020.	paradajz	7.553,00	pesticidi	fenamiphos trifluralin	0.1 0.027	0.04 0.01
17.	29.04.2020.	paradajz	5.044,00	pesticidi	chlorfenapyr	0.019	0.01
18.	29.04.2020.	paradajz	8.788,00	pesticidi	chlorfenapyr	0.054	0.01
19.	30.04.2020.	jagoda	751,00	pesticidi	tebuconazole	0.22	0.02
20.	30.04.2020.	paradajz	5.040,00	pesticidi	chlorfenapyr fenamiphos trifluralin	0.03 0.14 0.05	0.01 0.04 0.01
21.	30.04.2020.	limun	24.260,00	kvalitet	/	/	/
22.	30.04.2020.	limun	24.260,00	kvalitet	/	/	/

Maj

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	05.05.2020.	banane	22.680,00	kvalitet	kvalitet	/	/
2.	08.05.2020.	paradajz	8.961,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.26	0.10
3.	12.05.2020.	paradajz	6.310,00	rezidue pesticida	methomyl	0.09	0.01
4.	14.05.2020.	jagoda	1.054,00	rezidue pesticida	propiconazole	0.18	0.01
5.	16.04.2020.	drveni materijal za pakovanje	21 kom	ne obilježen	ne obilježen	/	/
6.	16.05.2020.	jagoda	1.833,00	rezidue pesticida	formetanate	0.80	0.40
7.	27.05.2020.	paprika	3.481,00	rezidue pesticida	tau-fluvalinate	0.04	0.01
8.	27.05.2020.	pšenično brašno	24.000,00	rezidue pesticida	deoksinivalenol	1144	750
9.	28.05.2020.	paprika	1.182,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.31	0.01
10.	28.05.2020.	paprika	7.341,00	rezidue pesticida	formetanate	0.12	0.01
11.	28.05.2020.	sadni materijal	24 kom	zabrana uvoza	zabrana uvoza	/	/

Jun

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	03.06.2020.	banane	22.572,00	kvalitet	kvalitet	/	/
2.	08.06.2020.	jagode	170,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.20	0.06
3.	11.06.2020.	paprika	1.113,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
4.	12.06.2020.	limun	23.000,00	dokumentacija	fitosertifikat	/	/
5.	12.06.2020.	paprika	4.918,00	rezidue pesticida	formetanate	0.05	0.01
6.	20.06.2020.	brašno	25.000,00	deklaracija	rok upotrebe	/	/
7.	24.06.2020.	banane	25.200,00	kvalitet	kvalitet	/	/

Jul

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	31.07.2020.	stono grožđe	1.825,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos propamocarb	0.035 0.05	0.01 0.01
2.	29.07.2020.	banane	2.721,00	kvalitet	kvalitet	/	/
3.	29.07.2020.	krompir	26.190,00	kvalitet	kvalitet	/	/

Avgust

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	05.08.2020.	Integralno brašno	1.344,00	mikotoksini	prisustvo mikotoksina DON	1800	750
2.	06.08.2020.	paradajz	8.100,00	rezidue pesticida	pirimiphos-methyl	0.04	0.01
3.	18.08.2020.	banane	27.162,00	kvalitet	kvalitet	/	/
4.	28.08.2020.	industrijska šljiva	8.550,00	registracija	ne registrovani objekat	/	/
5.	28.08.2020.	paradajz	1.150,00	rezidue pesticida	Dimethoate	0.04	0.01

Septembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	02.09.2020.	paradajz	4.983,00	rezidue pesticida	fenamiphos	0.15	0.04
2.	09.09.2020.	vinsko grožđe	19.625,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
3.	10.09.2020.	vinsko grožđe	19.134,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.08	0.01
4.	10.09.2020.	vinsko grožđe	20.607,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01
5.	10.09.2020.	vinsko grožđe	20.335,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.24	0.01
6.	11.09.2020.	paprika	15.797,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01
7.	11.09.2020.	vinsko grožđe	19.320,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

8.	15.09.2020.	vinsko grožđe	20.565,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.08	0.01
9.	16.09.2020.	vinsko grožđe	18.755,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.12	0.01
10.	16.09.2020.	vinsko grožđe	18.075,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.03	0.01
11.	17.09.2020.	vinsko grožđe	15.940,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos iprodione	0.04 0,23	0.01 0,01
12.	17.09.2020.	vinsko grožđe	14.588,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01
13.	17.09.2020.	vinsko grožđe	15.000,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.07	0.01
14.	17.09.2020.	vinsko grožđe	20.665,00	rezidue pesticida	iprodione	0.09	0.01
15.	17.09.2020.	vinsko grožđe	19.040,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01
16.	17.09.2020.	paprika	6.683,00	rezidue pesticida	chlorfenapyr	0.04	0.01
17.	18.09.2020.	vinsko grožđe	18.910,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.028	0.01
18.	18.09.2020.	vinsko grožđe	16.575,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.027	0.01
19.	18.09.2020.	vinsko grožđe	20.664,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.12	0.01
20.	22.09.2020.	vinsko grožđe	20.400,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.035	0.01
21.	24.09.2020.	vinsko grožđe	20.240,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.06	0.01
22.	25.09.2020.	vinsko grožđe	20.420,00	rezidue pesticida	methomyl	0.04	0.01
23.	25.09.2020.	paprika	2.332,00	rezidue pesticida	acetamipirid	0.7	0.3
24.	28.09.2020.	limun	16.030,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.015	0.01
25.	29.09.2020.	krompir	23.000,00	kvalitet	/	/	/
26.	30.09.2020.	vinsko grožđe	20.600,00	rezidue pesticida	propamocarb	0.06	0.01
27.	30.09.2020.	industrijska šljiva	3.000,00	registracija	ne registrovani objekat	/	/

Oktobar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
	08.10.2020.	paprika	4.213,00	rezidue pesticida	pirimiphos-methyl	0.06	0.01
	09.10.2020.	industrijska jabuka	15.000,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.035	0.01
	14.10.2020.	limun	20.700,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.08	0.01
	28.10.2020.	grejpfrut	2.350,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.10	0.01
	16.10.2020.	paprika	1.810,00	rezidue pesticida	formetanat	0.09	0.01
	16.10.2020.	paprika	2.748,00	rezidue pesticida	formetanat	0.04	0.01
	16.10.2020.	paprika	930,00	rezidue pesticida	chlorfenapyr chlorpyrifos	0.10 0.04	0.01 0.01
	23.10.2020.	paprika	6.197,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.38	0.01
	29.10.2020.	masline	700,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.14	0.01
	21.10.2020.	paradajz	6.338,00	kvalitet	kvalitet	/	/
	15.10.2020.	krompir	5.000,00	kvalitet	kvalitet	/	/
	22.10.2020.	banane	2.730,00	kvalitet	kvalitet	/	/

Novembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	06.11.2020.	boranija	350,00	rezidue pesticida	formetanate	0.08	0.01
2.	06.11.2020.	paprika	3.704,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos chlorfenapyr	0.04 0.020	0.01 0.01
3.	06.11.2020.	krastvac	2.938,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
4.	09.11.2020.	grejpfrut	2.350,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.04	0.01
5.	09.11.2020.	kikiriki	1.810,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
6.	10.11.2020.	paprika	2.474,00	rezidue pesticida	methomyl	0.14	0.04
7.	11.11.2020.	krastvac	1.440,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
8.	16.11.2020.	paprika	3.388,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos tebufenpyrad	0.4 0.04	0.01 0.01
9.	16.10.2020.	tikvica	3.967,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.50	0.01
10.	19.11.2020.	limun	17.800,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.05	0.01
11.	20.11.2020.	tikvice	2.036,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.1	0.01
12.	23.11.2020.	limun	20.700,00	rezidue pesticida	buprofezin	0.06	0.01
13.	23.11.2020.	paprika	993,00	rezidue pesticida	formetanate	0.18	0.01
14.	23.11.2020.	paprika	3.388,00	rezidue pesticida	formetanate	0,23	0.01
15.	25.11.2020.	paprika	3.818,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.06	0.01
16.	27.11.2020.	paprika	403,00	rezidue pesticida	buprofezin formetante	0.06 0.10	0.01 0.01
17.	30.11.2020.	nar	20.700,00	rezidue pesticida	prochloraz	0.16	0.05
18.	30.11.2020.	sadnice citrusa	400 kom	štetni organizmi	CTV	/	/

Decembar

Br	Datum	Proizvod	Količina (kg)	Neusaglašenost	Razlog	MDK utvrđena	MDK propisana
1.	02.12.2020.	paprika	610,00	rezidue pesticida	dimethoate	0.03	0.01
2.	04.12.2020.	paprika	1.322,00	rezidue pesticida	formetanate	0.15	0.01

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

3.	04.12.2020.	cimet	92,1	informisanje potrošača	informisanje potrošača	/	/
4.	08.12.2020.	paprika	1.803,00	rezidue pesticida	formetanate	0.03	0.01
5.	11.12.2020.	krastavac	5.286,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.15	0.01
6.	16.12.2020.	hrana za životinje	9.974,00	dokumentacija	neusaglašenost	/	/
7.	17.12.2020.	paprika	2.959,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	1.20	0.01
8.	16.12.2020.	paprika	3.557,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos chlorothanoil	0.07 0.04	0.01 0.01
9.	18.12.2020.	brašno	1.680,00	informisanje potrošača	informisanje potrošača	/	/
10.	22.12.2020.	paprika	4.164,00	rezidue pesticida	formetanate	0.08	0.01
11.	23.12.2020.	paprika	3.011,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.025	0.01
12.	24.12.2020.	krompir	4.000,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.05	0.01
13.	30.12.2020.	suvo grožđe	23.000,00	rezidue pesticida	ethion	0,18	0.01
14.	30.12.2020.	paprika	2.303,00	rezidue pesticida	chlorpyrifos	0.04	0.01
15.	30.12.2020.	krompir	24.000,00	kvalitet	kvalitet	/	/

Učestvovali u radu:

Zorka Prljević, pomoćnik direktora

Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja

Tamara Popović, načelnik

Gordana Fušić, savjetnik

Maja Petrović, savjetnik

Odsjek za sjeme, sadni materijal, GMO, zaštitu biljnih sorti i biljne genetičke resurse

Biljana Vulić, savjetnik

In memoriam: **Srđan Đukić**, načelnik

Odsjek za sredstva za zaštitu i ishranu bilja

Milka Petrušić, načelnik

Ana Pavićević, savjetnik

Odsjek za fitosanitarnu inspekciju

Vukadin Bakić

Gordana Rakonjac

Danijela Gojković

Slavko Pejović

Dalibor Šćekić

Panto Bojčić

Nebojša Zekić

Valentina Jovanović

Šefik Kalač

Danira Zoronjić

Željka Obradović

Velinka Čaćić

Ljiljana Čvorović

Milica Ćupić

Stana Delibašić

IZVJEŠTAJ PO PROGRAMU FITOSANITARNIH MJERA ZA 2020.GODINU PROGRAM 1

PROGRAM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE BILJA

Cilj: Stabilno zdravstveno stanje bilja na teritoriji Crne Gore, sprječavanje unošenja, blagovremeno otkrivanje, suzbijanje pojave i širenja i iskorjenjavanje štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, pravovremeno, pravilno, uspješno i racionalno sprovođenje fitosanitarnih mjera u praksi, sprječavanje ili umanjivanje gubitaka prinosa u biljnoj proizvodnji i stvaranje preduslova za očuvanje zdravlja bilja kao ključnog faktora za održivu i konkurentnu poljoprivredu, ali i zaštitu životne sredine.

Pravni osnov: Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor - Odsjek za zdravstvenu zaštitu bilja, Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključeni subjekti:

- ovlašćene laboratorije za ispitivanje štetnih organizama;
- ovlašćene ustanove za vršenje javnih poslova;
- inspekcija nadležna za šume;
- naučna, stručna i tehnička lica i institucije u odgovarajućim oblastima;
- držaoci bilja.

Aktivnosti:

1.1: POSEBNI NADZORI NAD ŠTETNIM ORGANIZMIMA

Posebni nadzor je službena kontrola koja se sprovodi u odgovarajućem vremenskom periodu, radi otkrivanja pojave štetnih organizama ili utvrđivanja specifičnosti njihove populacije ili granica područja (zaraženog, napadnutog i slobodnog od štetnih organizama). Posebni nadzor je postupak sistematskog prikupljanja i čuvanja podataka o štetnim organizmima, koji uključuje podatke dobijene inspeksijskim pregledima, kao i praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje na područjima u kojima su štetni organizmi prisutni ili nijesu prisutni kroz jasno definisane aktivnosti (zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, prikupljanje uzoraka, laboratorijska ispitivanja) i druge aktivnosti u skladu sa obavezama i propisima usklađenim sa EU, procedurama i standardima EPPO i IPPC.

1.1.1 Posebni nadzor *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirove cistolike nematode)¹

Posebni nadzor se sprovodio radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovih cistolikih nematoda i uzorkovano je:

- 173 uzorka zemlje sa parcela za proizvodnju sjemenskog krompira (100%) prije sjetve;
- 20 uzorka zemlje sa parcela za proizvodnju merkantilnog krompira (0,5%);
- 30 (24+6) uzorka krtola sjemenskog i merkantilnog krompira iz prometa.

Uzorkovanje su izvršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju. Laboratorijska ispitivanja vrše se u skladu sa metodama ekstrakcije krompirovih cistolikih nematoda, koje su propisane dijagnostičkim postupcima za *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (EPPO standardi). Svi analizirani uzorci su bili negativni, odnosno u njima nije potvrđeno prisustvo krompirovih cistolikih nematode *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis*.

STATUS CRNE GORE: Zemlja slobodna od *Globodera pallida* i *Globodera rostochiensis* (krompirovih cistolikih nematoda).

¹ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

1.1.2 Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease)²

Posebni nadzor *Synchytrium endobioticum* (Potato Wart Disease) se sprovodio u prometu, proizvodnji merkantilnog krompira, kao i kroz stručnu kontrolu nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Pregledi su vršeni za vrijeme vađenja krtola, krtola u skladištima, kao i pregled otpada prilikom dorade krtola. U 2020.godini nije bilo slučaja sumnje na prisustvo ovog štetnog organizma. Uzeti broj uzoraka je 24, svi uzorci su podvrgnuti detaljnom pranju i vizuelnim pregledima i nije bilo simptoma na prisustvo ovog štetnog organizma.

STATUS CRNE GORE: Zemlja slobodna od *Synchytrium endobioticum*.

1.1.3 Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*³

Posebni nadzor sproveden je u cilju otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* na krtolama sjemenskog i merkantilnog krompira (*Solanum tuberosum* L.) i obuhvata i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja (vizuelni pregledi i uzorkovanje) prilikom sertifikacije sjemenskog krompira. Uzorkovanje krtola krompira u skladištima su izvršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za bakteriologiju. Laboratorijska ispitivanja vršena su u skladu sa propisima i standardnim postupcima za dijagnozu, otkrivanje i identifikaciju bakterija *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* EPPO i EU. Posebni nadzor *Ralstonia solanacearum*, osim krtola krompira u skladištima, obuhvata i preglede biljaka paradajza (*Solanum lycopersicum*), drugih biljaka domaćina, uključujući samonikle biljke iz familije *Solanaceae*, naročito *Solanum dulcamara*, gdje je to odgovarajuće uzorke voda koje se koriste za navodnjavanje i uzorke otpadnih voda tokom industrijske prerade ili pakovanja uz napomenu da u Crnoj Gori za sada nema industrijske prerade i pakovanja krompira.

Prilikom pregleda krompira, uzorkovan je krompir prvenstveno iz skladišta i distributivnih centara, uz obavljanje vizuelnog pregleda i laboratorijskih ispitivanja na prisustvo latentne infekcije. Pregled uzorkovanja:

- 79 uzoraka sjemenskog krompira iz skladišta;
- 52 uzoraka merkantilnog krompira iz skladišta (50% registrovanih i 50% neregistrovanih proizvođača⁴);
- 7 uzoraka biljaka domaćina: biljke paradajza;
- 10 uzoraka drugih biljaka domaćina *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al., uključujući samonikle biljke iz familije *Solanaceae*: *Solanum dulcamara* i *Solanum nigrum*; i
- 10 uzoraka vode za navodnjavanje krompira sa podacima o lokaciji i vremenu uzimanja uzoraka, području i metodama analiza.

U skladu sa planom službenih kontrola fitosanitarni inspektori su vršili uzorkovanje pošiljaka sjemenskog i merkantilnog krompira iz uvoza, uključujući testiranje brzim testovima.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus*.

² U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

³ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

⁴ Neregistrovanim (malim) proizvođačima, ispod 1000m² pripada naknada za vrijednost uzetog uzorka. Ako stranka prilikom uzimanja uzorka zahtijeva nadoknadu vrijednost uzetog uzorka hrane, isti se može fakturisati na račun Uprave, a faktura je jedino validna za plaćanje ukoliko je prati zapisnik nadležnog inspektora o uzetom uzorku na kojem je navedeno da stranka zahtijeva nadoknadu.

1.1.4 Posebni nadzor *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*⁵

Posebni nadzor se sprovodio radi otkrivanja pojave odnosno prisustva i sprječavanja unošenja krompirovih buvača - *Epitrix cucumeris*, *Epitrix papa*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*. Nadzor se vršio vizuelnim vegetacijskim pregledima merkantilnog krompira na prisustvo sitnih rupica na listovima koje pričinjavaju imaga i kečeranjem usjeva radi eventualnog hvatanja imaga od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije za entomologiju. Nadzor je obuhvatao i preglede uzoraka krtola merkantilnog krompira u laboratoriji koji su uzorkovani od strane fitosanitarnih inspektora na prisustvo oštećenja koje pričinjavaju larve buvača, kao i uzoraka iz sjemenske proizvodnje i skladišta krompira uzorkovanih od strane fitosanitarnih inspektora. Nadzor je obuhvatao i rezultate stručne kontrole nad proizvodnjom sjemenskog krompira u dijelu provjere zdravstvenog stanja prilikom sertifikacije sjemenskog krompira.

Pregled uzorkovanja:

- 26 uzoraka sjemenskog krompira iz skladišta i merkantilnog krompira (prilikom vađenja ili iz skladišta) i to:
 - ✓ 18 uzorka iz proizvodnje sjemenskog krompira;
 - ✓ 8 uzorka iz proizvodnje merkantilnog krompira;

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Epitrix cucumeris*, *Epitrix similaris*, *Epitrix subcrinita*, *Epitrix tuberis*.

1.1.5 Posebni nadzor *Bursaphelenchus xylophilus*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus*. Posebni nadzor borove nematode sprovodio se sakupljanjem i laboratorijska ispitivanja uzoraka osjetljivog bilja, drveta i kore, kao i vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*). Uzorkovanje i laboratorijsko ispitivanje na prisustvo borove nematode vršen je naročito na:

1. osjetljivom bilju u područjima pogođenim požarima ili olujama, na oslabljenim stablima;
2. oblicama i drugim djelovima od sječenja drveta ili prirodnim ostacima nastalim uticajem biotskih faktora, stablima u parkovima i dr. van šumskog područja i u blizini graničnih prelaza;
3. na drvenom materijalu za pakovanje u skladištima uvoznika roba porijeklom iz Kine;
4. drvoprerađivačkim kapacitetima, kao i aktivnosti vezane za eksploataciju šuma.

Odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorije za nematologiju vršilo je uzorkovanje, a fitosanitarna inspekcija uzorkovanje drvenog materijala za pakovanje. Pregled uzorkovanja:

- 50 uzoraka iz tač. 1, 2 i 4;
- 30 uzoraka vektora borove nematode (insekti roda *Monochamus*);
- 20 uzorke drvenog materijala za pakovanje,

Status Crne Gore: zemlja slobodna od *Bursaphelenchus xylophilus*.

⁵ U skladu sa Posebnim programom nadzora karantinski štetnih organizama krompira za 2020. godinu.

1.1.6 Posebni nadzor *Radopholus similis*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja, kao i radi potvrđivanja statusa nematode *Radopholus similis*. *Radopholus similis* je zemljišna nematoda, veoma polifagna, a najznačajniji domaćini su vrste iz porodica *Araceae*, *Marantaceae*, *Sterilizaceae*, *Aurantioideae*, a najznačajniji za Crnu Goru su biljke citrusa. Uzorkovanje je vršila fitosanitarna inspekcija, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za nematologiju.

Pregled uzorkovanja: 25 uzeta uzoraka.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Radopholus similis*.

1.1.7 Posebni nadzor *Phytophthora ramorum*

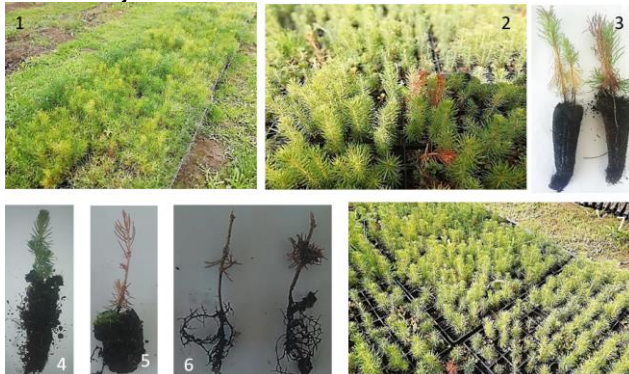
Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja *Phytophthora ramorum*. Uzorkovanje je vršeno u rasadnicima, vrtnim centrima i na javnim gradskim površinama nad osjetljivim biljem, a naročito nad: *Rhododendron* spp. L., *Viburnum* spp. L., *Camellia* spp. L., *Pieris* spp. D. Don, *Syringa vulgaris* L., *Taxus* spp. L. Laboratorijska ispitivanja vršena su u Fitosanitarnoj laboratoriji – mikologija. Tokom vršenja posebnog nadzora uzeta su 73 uzorka. Tokom posebnog nadzora izvršeno je „presretanje“ štetnog organizma na bilju iz uvoza u pojedinim distributivnim centrima, na kojima je laboratorijskom analizom uzoraka utvrđeno prisustvo *Phytophthora ramorum*. Nakon sprovedenog fitosanitarnog istraživanja i sljedljivosti, sprovedene su fitosanitarne mjere, zaraženo bilje je uništeno uključujući bilje iz iste partije (lota).

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Phytophthora ramorum*.

1.1.8 Posebni nadzor *Fusarium circinatum*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja *Fusarium circinatum* na sadnom materijalu roda *Pinus* L. i vrste *Pseudotsuga menziesii*, uključujući sjeme i šišarke, namijenjene razmnožavanju. Fitosanitarne preglede i uzorkovanje je vršilo odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije za mikologiju (u rasadnicima, šumskim sastojinama, parkovima, okućnicama i drugim površinama). Pregledi su vršeni najmanje dva puta godišnje u periodu od maja do oktobra. U sklopu posebnog nadzora uzeto je 25 uzoraka.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Fusarium circinatum*.

1.1.9 Posebni nadzor *Anoplophora chinensis*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja *Anoplophora chinensis* (Forster) i vršio se na određenom bilju u skladu sa posebnim propisom. Poseban nadzor vršila je ovlašćena institucija u saradnji sa fitosanitarnim i šumarskim inspektorima. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Anoplophora chinensis*.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Anoplophora chinensis*.

1.1.10 Posebni nadzor *Anoplophora glabripennis*

Poseban nadzor *Anoplophora glabripennis* se sprovodi u Crnoj Gori od 2014. godine u cilju sprječavanja unošenja i utvrđivanja eventualnog prisustva *Anoplophora glabripennis* – azijske strižibube kao i sprječavanja daljeg širenja u području širem od lokacije Lastve Grbaljske, na kojoj je pronađen ovaj štetni organizam 2015. godine. Posebni nadzor sproveden je nad biljem namijenjenom sadnji, osim sjemena, čiji je prečnik stabla ili korijenovog vrata na najdebljem dijelu 1 cm ili veći, sljedećih rodova i vrsta: *Acer* spp., *Aesculus* spp., *Alnus* spp., *Betula* spp., *Carpinus* spp., *Cercidiphyllum* spp., *Corylus* spp., *Fagus* spp., *Fraxinus* spp., *Koelreuteria* spp., *Platanus* spp., *Populus* spp., *Salix* spp., *Tilia* spp. i *Ulmus* spp. Posebni nadzor - sistematsko istraživanje obuhvatao je vizuelne preglede navedenog bilja i uzimanje uzoraka u slučaju sumnje na prisustvo štetnog organizma. Poseban nadzor je sproveden na sljedećim lokacijama: u obilježenom području u Lastvi Grbaljskoj; okolini potencijalnih mjesta unošenja (okolina luka, željeznica, aerodroma, carinskih terminala), u zoni određenih privrednih subjekata koji imaju intenzivne poslovne aktivnosti sa Kinom jer je rizik od unošenja štetnog organizma drvenim materijalom za pakovanje iz Kine veliki. S obzirom da nakon pet uzastopnih godina posebnim nadzorom nije konstatovano prisustvo vrste *A. glabripennis* u obilježenom području, Obilježeno područje se ukida u skladu sa Pravilnikom o fitosanitarnim mjerama za sprječavanje unošenja i širenja azijske strižibube *Anoplophora glabripennis* (Motschulsky) (SL CG 61/15).

Na osnovu dostavljenih informacija od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Evropska i mediteranska organizacija za zaštitu bilja – EPPO je na svojoj internet stranici ažurirala promjenu statusa štetnog organizma *Anoplophora glabripennis* (Motschulsky) u Crnoj Gori, na način da se Crna Gora sada smatra slobodnom od *Anoplophora glabripennis*:

STATUS: Absent, pest eradicated <https://gd.eppo.int/taxon/ANOLGL/distribution/ME>

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Anoplophora glabripennis*.

1.1.11 Posebni nadzor *Pseudomonas syringae* pv. *Actinidiae*

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*, prouzrokovača bakterijskog raka kivija u rasadnicima i proizvodnim zasadima gdje se uzgajaju biljke *Actinidia* Lindl., prikupljanjem uzoraka i laboratorijskim ispitivanjima u skladu sa EPPO protokolom. Uzorkovanje su vršili fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za bakteriologiju. Pregled uzorkovanja: uzeto ukupno 34 uzoraka. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Pseudomonas syringae* pv. *actinidiae*.

1.1.12 Posebni nadzor *Xylella fastidiosa* sa monitoringom vektora

Posebni nadzor se sprovodio radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Xylella fastidiosa* (Well and Raju) nad određenim biljem, a naročito *Olea europea*, *Nerium oleander*, *Coffea* sp., *Polygala myrtifolia*, *Prunus* sp. (*P. dulcis*, *P. avium*), *Myrtus communis*, *Laurus nobilis* L., *Westringia fruticosa*, *Westringia glabra* L., *Lavandula angustifolia*, *Lavandula stoechas*, *Vitis*

vinifera. Program posebnog nadzora *Xylella fastidiosa* je obuhvatao vizuelne preglede sadnog materijala i proizvodnih zasada, ukrasnih stabala u parkovima i okućnicama biljaka domaćina u skladu sa propisom i rizikom. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Xylella fastidiosa*. Monitoringom vektora bakterije *Xylella fastidiosa* tokom 2020. godine utvrđena je znatno manja brojnost insekata cikada u odnosu na prethodnu. Na lokaciji Valdanos 1 najzastupljenija vrsta je livadska pjenuša–*Phyllaenus spumarius*, a prisutna je i *Neophilaenus campestris* i dr., na lokaciji Valdanos 2 najzastupljenije su vrste *Exitianus capicola* i *Pentastiridius* sp., dok je na lokaciji Radanovići najzastupljenija vrsta *Exitianus capicola*. Bakterija *Xylella fastidiosa* nije potvrđena na teritoriji Crne Gore, a u slučaju njenog prisustva rizik od širenja bi postojao jer se osim sadnim materijalom bakterija širi i vektorima.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Xylella fastidiosa*.

1.1.13 Posebni nadzor *Citrus tristeza virus*

Posebni nadzor *Citrus tristeza virus* se sprovodio u cilju potvrde statusa štetnog organizma. Nadzor se vršio nad biljem *Citrus* L., *Fortunella* Swingle, *Poncirus* Raf. i njihovih hibrida, u proizvodnji i prometu sadnog materijala, kao i u zasadima. Uzimanje uzoraka bilja izvršili su fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja Fitosanitarna laboratorija – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: uzeto ukupno 76 uzoraka od čega 5 pozitivnih na Citrus tristeza virus.

STATUS CRNE GORE: Citrus tristeza virus prisutan na ograničenom području

1.1.14. Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus*

Posebni nadzor *Aleurocanthus spiniferus* se sprovodio u cilju potvrde statusa štetnog organizma. *Aleurocanthus spiniferus* Quaintance je polifagna štetočina i u ekonomskom smislu najznačajniji domaćini su citrusi, a napada i vinovu lozu, krušku, japansku jabuku, vrste *Rosa* spp. i druge biljke. Na području Mediterana predstavlja veliki rizik za proizvodnju citrusa. S obzirom da je prisustvo ovog štetnog organizma potvrđeno na crnogorskom primorju, na lokalitetima u Bokokotorskom zalivu i na području Bara, nadzor se sprovodio na teritoriji opštine Ulcinj, gdje do sada nije utvrđeno njegovo prisustvo. Praćeno je eventualno dalje širenje i biljke domaćini na području Ulcinja i period aktivnosti u cilju primjene pravovremenih mjera zaštite. U Ulcinju su pregledani proizvodni zasadi citrusa u Gornjem i Donjem Štoju i druge biljke domaćini i u 2020. godini na teritoriji opštine Ulcinj nije utvrđeno prisustvo *Aleurocanthus spiniferus*.

STATUS PODRUČJA: Na teritoriji opštine Ulcinj nije utvrđeno prisustvo *Aleurocanthus spiniferus*

STATUS CRNE GORE: *Aleurocanthus spiniferus* prisutan na ograničenom području

1.1.15. Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis*

Posebni nadzor *Neoleucinodes elegantalis* se sprovodio u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“. Glavne biljke domaćini: paprika /*Capsicum annuum*, *C. frutescens*, plavi patlidžan /*Solanum melongena*, paradajz / *Solanum lycopersicum*. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – entomolog. U skladu sa planom rada na programu posebnog nadzora nad štetnim organizmom *Neoleucinodes elegantalis* Guenée u toku vegetacije vršeni su vizuelni pregledi usjeva paradajza, paprike i plavog patlidžana u glavnom proizvodnom području, praćenjem pojave ulaznih sitnih rupca na mladim plodovima i velikih izlaznih rupa na starijim plodovima koje pričinjava štetni organizam. Pregledi su rađeni u periodu od početka jula do kraja avgusta. Pregledi su vršeni na lokalitetu na području Ulcinja, lokalitetu na području Nikšića i 19 lokaliteta na području Zete i Malesije. Pregledi su vršeni na otvorenom i u plastenicima. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Neoleucinodes elegantalis*.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Neoleucinodes elegantalis*.

1.1.16. Posebni nadzor *Aromia bungii*

Posebni nadzor se sprovodio u cilju potvrde statusa Crne Gore kao zemlje „slobodne od“ i radi sprječavanja unošenja i širenja štetnog organizma *Aromia bungii*, šetočina vrsta iz roda *Prunus* prije svega breskve i kajsije, potom šljive, trešnje i ukrasnih vrsta *Prunus*-a osim vrste *Prunus laurocerasus* L. Pored *Prunus*-a može napadati vrste iz 11 familija, a među domaćinima je i maslina, *Salix*, *Quercus*, japanska jabuka. Poseban nadzor vršen je kroz vizuelne preglede sadnog materijala u rasadnicima i distributivnim centrima na prisustvo štetnog organizma *Aromia bungii* i znakova njegovog prisustva, a laboratorijska ispitivanja vršena su u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za entomologiju. Rađeni su vizuelni pregledi na koštičavim voćnim vrstama (breskva, nektarina, kajsija, badem, višnja, trešnja i šljiva). Na biljkama je tražena piljevina koju prouzrokuju larve i izlazne rupe koje pravi imago kada napušta napadnutu biljku. U analiziranim uzorcima nije utvrđeno prisustvo *Aromia bungii*.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Aromia bungii*.

1.1.17 Posebni nadzor cikade vinove loze *Scaphoideus titanus* i *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée)

Posebni nadzor nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée) sprovodio se vizuelnim pregledom proizvodnih zasada u odgovarajućem vremenskom periodu i uzimanjem uzoraka u slučaju prisustva simptoma na vinovoj lozi. Nadzor i uzorkovanje vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije. Nadzor nad *Scaphoideus titanus*-cikada vinove loze je sproveden postavljanjem žutih ljepljivih ploča, pregledima naličja listova vinove loze i kečeranjem u vinogradima na određenim lokalitetima na području Zete, Crmnice, Rijeke Crnojevića, Podgorice, Danilovgrada i Nikšića. Najveća brojnost imaga tj. odraslih jedinki je utvrđena na lokalitetima Lješkolpolje-136 jedinki (opština Podgorica) i Nudo-125 jedinki (opština Nikšić). Nešto manja brojnost je zabilježena na lokalitetu Godinje-50 jedinki, a zatim slijede lokaliteti Farmaci-2 jedinke i Beri-1 jedinka. Na ostalim lokalitetima tokom 2020. godine nije utvrđena cikada vinove loze. U okviru posebnog nadzora nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), izvršeno je uzorkovanje listova vinove loze sa simptomima na moguće prisustvo fitoplazme. Laboratorijskom analizom uzoraka nije utvrđeno prisustvo *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), prouzrokovala bolesti zlatastog žutila vinove loze. Stalni nadzor cikade *Scaphoideus titanus* obuhvatao je praćenje prisustva, rasprostranjenosti i brojnosti u vinogradima i davanja preporuka proizvođačima o mjerama suzbijanja. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka, kao i obavještanje i davanje preporuka proizvođačima o preparatima i terminima hemijskih tretmana vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Nadzor nad *Scaphoideus titanus*-cikada vinove loze je sproveden postavljanjem žutih ljepljivih ploča, pregledima naličja listova vinove loze i kečeranjem u vinogradima na određenim lokalitetima na području Zete, Crmnice, Rijeke Crnojevića, Podgorice, Danilovgrada i Nikšića. Najveća brojnost imaga tj. odraslih jedinki je utvrđena na lokalitetima Lješkolpolje-136 jedinki (opština Podgorica) i Nudo-125 jedinki (opština Nikšić). Nešto manja brojnost je zabilježena na lokalitetu Godinje-50 jedinki, a zatim slijede lokaliteti Farmaci-2 jedinke i Beri-1 jedinka. Na ostalim lokalitetima tokom 2020. godine nije utvrđena cikada vinove loze. U okviru posebnog nadzora nad *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), izvršeno je uzorkovanje listova vinove loze sa simptomima na moguće prisustvo fitoplazme. Laboratorijskom analizom uzoraka nije utvrđeno prisustvo *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée), prouzrokovala bolesti zlatastog žutila vinove loze.

STATUS CRNE GORE: Cikade vinove loze *Scaphoideus titanus* prisutne su na ograničenom području

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Candidatus Phytoplasma vitis* (Flavescence dorée)

1.1.18 Posebni nadzor štetnih organizama u listopadnim i četinarskim šumama

Posebni nadzor je sproveden. Tokom posebnog nadzora nije utvrđeno prisustvo karantinski štetnih organizama u listopadnim šumama: *Agrilus anxius* Gory, *Agrilus planipennis* Fairmaire, niti je utvrđeno prisustvo sljedećih štetnih organizama u četinarskim šumama: *Dendrolimus sibiricus* Chetverikov, *Monochamus* spp. (neevropskih vrsta), *Pissodes* spp. (neevropskih vrsta).

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od *Agrilus anxius* Gory, *Agrilus planipennis* Fairmaire, niti je utvrđeno prisustvo sljedećih štetnih organizama u četinarskim šumama: *Dendrolimus sibiricus* Chetverikov, *Monochamus* spp. (neevropskih vrsta), *Pissodes* spp. (neevropskih vrsta)

1.1.19 Posebni nadzor Pepino mosaic virus

Monitoring se sprovodio radi sprječavanja unošenja, utvrđivanja prisustva i sprječavanja širenja Pepino mosaic virus. Monitoring je obuhvatao zdravstvene preglede u proizvodnji rasada

paradajza i plodova paradajza uglavnom u zaštićenom prostoru. Uzorkovanje su vršili fitosanitarni inspektori. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: 50.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od Pepino mosaic virus

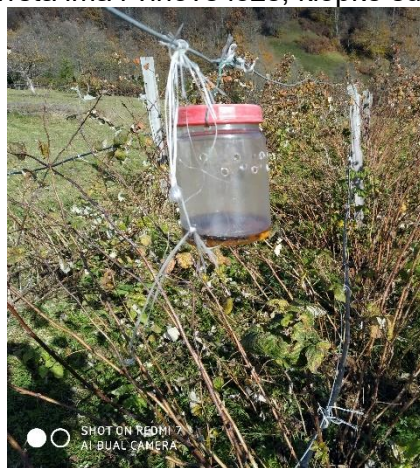
1.1.20 Posebni nadzor Tomato brown rugose fruit virus

Posebni nadzor se sprovodio u cilju sprečavanja unošenja i širenja štetnog organizma Tomato brown rugose fruit virus u proizvodnji paradajza i paprike. Uzimanje uzoraka bilja vršili su fitosanitarni inspektori, a laboratorijska ispitivanja obavljaju se u Fitosanitarnoj laboratoriji – Laboratorija za virusologiju. Pregled uzorkovanja: 50.

STATUS CRNE GORE: zemlja slobodna od Tomato brown rugose fruit virus

1.1.21 Posebni nadzor voćnih muva iz familija Tephritidae i Drosophilidae

Drosophila suzukii je veoma polifagna štetočina, a posebno vrsta čiji plodovi imaju tanku pokožicu ploda (malina, kupina, borovnica, jagoda, trešnja, višnja, breskva, nektarina, kajsija, šljiva, aktinidija, japanska jabuka, smokva i grožđe). Monitoring je obuhvatao: postavljanje klopki u proizvodnim zasadima voćnih vrsta koje su najznačajniji domaćini, radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. Imajući u vidu prošlogodišnji prvi nalaz *D. suzukii* na području podgoričkog i crmničkog subregiona monitoringom su obuhvaćeni i vinogradi. Monitoring vrsta *Rhagoletis cingulata* (trešnjina muva), *Rhagoletis completa* (orahova muva), *Bactrocera zonata* i *Bactrocera dorsalis* vršio se radi dobijanja podataka o njihovoj eventualnoj pojavi. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršilo je odgovorno lice Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Nedavni nalaz orijentalne voćne muve *Bactrocera dorsalis* u Italiji predstavlja prvi nalaz ove vrste u Evropi. Smatra se jednom od najagresivnijih invazivnih štetočina i predstavlja veliku opasnost za proizvodnju i promet voća i povrća u Evropi. Klopke za monitoring sa jabukovim sirćetom kao atraktantom postavljene u lokalitetima na području Podgorice, Crmnice, Danilovgrada i Nikšića u mješovitim voćnim zasadima. Sa izuzetkom lokaliteta u Crmnici gdje je klopka postavljena u stablu kajsije, u ostalim je postavljena u trešnji. Na sjeveru Crne Gore klopke su postavljene u proizvodnim zasadima maline na području Kolašina, Mojkovca i Bijelog Polja. U lokalitetima u kojim su klopke postavljene u mješovitim zasadima (Nudo- trešnja, višnja, breskva, jabuka, vinova loza; Godinje – jabuka, kruška, šljiva, vinova loza; Lješkolpolje - trešnja, višnja, breskva, kruška, vinova loza; Danilovgrad - trešnja, vinova loza, kruška, jabuka, smokva, aktinidija, jagoda – Danilovgrad), a gdje pored ostalih voćnih vrsta ima i vinove loze, klopke su tokom avgusta premještene u vinograd.

1.2: MONITORING, IZVJEŠTAJNO PROGNOZNI PROGRAMI I FITOSANITARNE MJERE

Monitoring i fitosanitarne mjere sprovode se kroz: praćenje pojedinih štetnih organizama; zdravstvene preglede bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom; prikupljanje uzoraka; laboratorijska ispitivanja i druge aktivnosti koje doprinose praćenju zdravstvenog stanja bilja, kao i utvrđivanju statusa pojedinih štetnih organizama na teritoriji Crne Gore.

1.2.1 Monitoring *Dryocosmus kuriphilus*

Monitoring se sproveden radi sprječavanja širenja kestenove ose galice *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu nad biljkama domaćinima roda *Castanea* Mill. namjenjenih sadnji, osim plodova i sjemena. Monitoring je vršen od strane ovlaštenog pružaoca usluga vizuelnim pregledima, kao i uzorkovanjem radi laboratorijskog ispitivanja. Laboratorijsko ispitivanje uzoraka je izvršeno od strane odgovornog lica Fitosanitarne laboratorije – Laboratorija za entomologiju. Na osnovu rezultata izvršenih laboratorijskih ispitivanja uzoraka iz šuma kestena, Kostanjica i stručnog razmatranja utvrđeno je da je na 10 uzoraka sa ukupno 400 pregledanih gala utvrđeno dvije žive i 10 uginulih jedinki osice kestena, 633 izlazna otvora kuda su izletjela imaga *D. kuriphilus*, 620 larvi parazitske osice *T. sinensis*, 522 prazne galerije. U 96 gala, tj. u 24% pregledanih gala, nađene su samo larve parazitske osice *T. sinensis*, dok je 86 gala ili 21,5 % imalo samo izlazne otvore od osice *D. kuriphilus*, kod 69 gala su utvrđene samo prazne galerije bez izlaznih otvora i bez larvi *T. sinensis*, dok je u ostalim galama bila kombinacija larvi i izlaznih otvora ili larvi i praznih galerija. Procenat galerija koje su imale larvu parazitske osice u odnosu na sve galerije (prazne, sa izlaznim otvorima i galerije sa larvama) je 34,93 %, dok je odnos larvi i broja izlaznih otvora i utvrđenih imaga *D. kuriphilus* gotovo jedan prema jedan. Ovi podaci ukazuju da se parazitska osica *T. sinensis* ustalila i da je za očekivati da će u narednom periodu moći držati brojnost vrste *D. kuriphilus* pod kontrolom. U šumama kestena na lokalitetima na području Barske opštine, vizuelnim zdravstvenim pregledima nije utvrđeno prisustvo kestenove ose galice *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu.

STATUS CRNE GORE: *Dryocosmus kuriphilus* prisutan na ograničenom području

1.2.2 Monitoring biljnih vaši - vektora Citrus tristeza virusa

Monitoring vektora Citrus tristeza virusa se sprovodio u cilju utvrđivanja njihovog prisustva i rasprostranjenosti. Vektori virusa su biljne vaši, a najznačajniji vektor je *Toxoptera citricida*, a pored nje i *Aphis gossypii* Glover. Ostale vrste biljnih vaši koje se mogu javiti na citrusima *Aphis spiraecola* Patch. (*Aphis citricola* Van Der Goot) i *Toxoptera aurantii* Boyer de Fons iako često masovno prisutne u zasadima citrusa, manje su efikasni vektori. Monitoring se vrši u zasadima citrusa. Zdravstvene preglede i ispitivanje uzoraka vršeno je od strane odgovornog lica za entomologiju. Rad na ovom programu podrazumijevao je vegetacijske preglede proizvodnih zasada citrusa u dva lokaliteta na području Ulcinja (Gornji i Donji Štoj) i jednom u Baru (Čeluga). **U Gornjem Štoju** u mladom zasadu konstatovano je sporadično prisustvo vaši prilikom trećeg (poslednjeg) pregleda. Analizom uzorkovanog lišća utvrđeno je prisustvo *Aphis spiraecola* Patch. (sin: *Aphis citricola*). U Gornjem Štoju u starom zasadu citrusa (mandarina, pomorandža, limun) prisustvo kolonija vaši zabilježeno je u drugom i nešto malo više u trećem vegetacijskom pregledu, premda se može konstatovati da brojnost populacije nije bila visoka. Pored dominantno prisutne *A. spiraecola* utvrđeno je i sporadično prisustvo *A. gossypii*.

Aphis spiraecola

A. gossypii

U Donjem Štoju tokom perioda praćenja nije zabilježena veća brojnost vaši. Nađene su prilikom drugog i veoma sporadično prilikom trećeg pregleda. Pored dominantnog prisustva *A. spiraecola* utvrđeno je sporadično prisustvo *Aphis craccivora*. **U zasadu u Baru** konstatovano je prisustvo kolonija vaši u svakom od tri pregleda. Najveća brojnost zabilježena je prilikom drugog pregleda (27.07), premda je brojnost bila manja u odnosu na prethodne godine. Prilikom svakog pregleda brojnošću je dominirala *A. spiraecola*. Utvrđeno je i manje prisustvo i *A. gossypii*.

Ono što karakteriše ovogodišnji pregled za ovaj program odabranih zasada citrusa je relativno niska brojnot populacije lisnih vaši, što se, između ostalog pripisuje i primjeni mjera hemijskog suzbijanja koje su, prema navodima vlasnika sprovedene.

1.2.3 Monitoring *Bactrocera oleae* (muva masline)

Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije muve masline postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima maslina radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. Klopke za kontrolu brojnosti muve masline na području Bara i Ulcinja (kako je to predviđeno planom i programom rada) postavljene su 25.06. Klopke su postavljene na tri lokaliteta u Baru (Bjeliši – Bar 1, Stari Bar – Bar 2 i Mrkojevići – Bar 3) i tri u Ulcinju (Valdanos). Na svim lokalitetima postavljene su žute ljepljive ploče i Mc Phail klopke sa hranidbenim atraktantom. Pregled klopki rađen je jednom nedjeljno do polovine oktobra. Istovremeno, sa svakog lokaliteta, uzorkovani su plodovi radi pregleda u laboratoriji. Posljednji pregled plodova urađen je prvog oktobra. Nakon pregleda, maslinari su redovno izvještavani o stanju na terenu uz preporučene mjere zaštite. Ukupno je urađeno 16 pregleda.

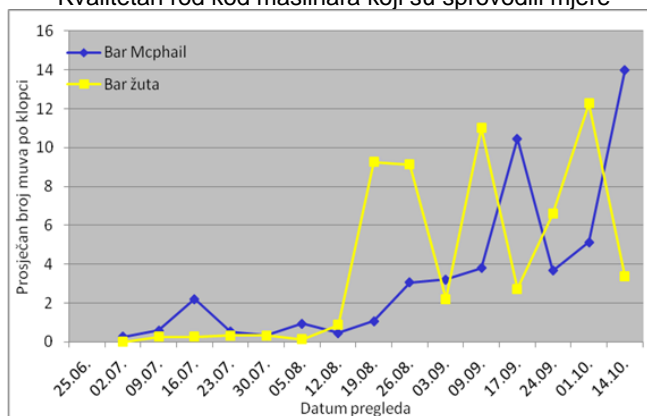

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

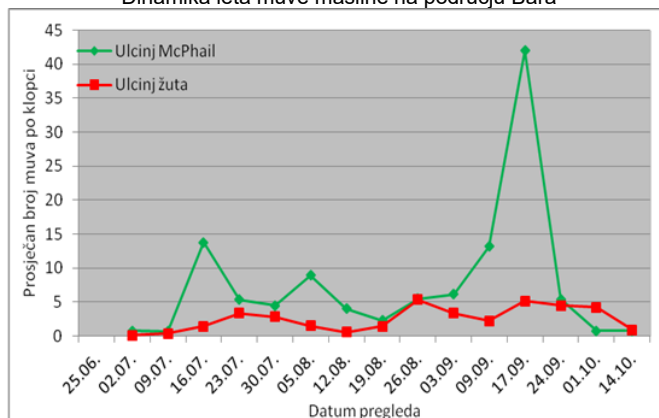
Kao zaključak može se istaći da iako su maslinari dobijali pravovremeno informaciju o brojnosti muve i infestaciji ploda većina njih nije sprovodila preporučene mjere, a oni koji su to radili u velikom kompleksu kao što je Valdanos nisu imali zadovoljavajući rezultat, jer su imali visoku infestaciju na koju je uticala visoka brojnost muve u zasadima koji ih okružuju. Maslinari koji imaju zasade koji su izolovani od drugih maslinjaka i koji su sprovodili preporučene mjere imali su na kraju kvalitetan plod. Na području Bara čak i tamo gdje je infestacija bila nešto veća u infestaciji su preovladavali mlađi razvojni stadijumi/stupnjevi koji ne mogu značajnije uticati na kvalitet ulja, ukoliko se maslina ubere brzo.

Kvalitetan rod kod maslinara koji su sprovodili mjere

Dinamika leta muve masline na području Bara

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Dinamika leta muve masline na području Valdanosa

1.2.4 Monitoring *Ceratitis capitata* (voćna muva)

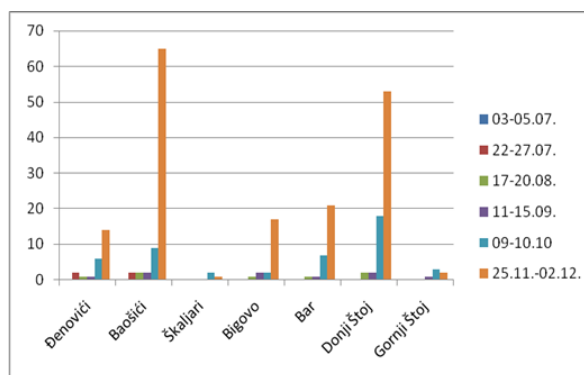
Monitoring obuhvata praćenje dinamike populacije voćne muve postavljanjem klopki i uzorkovanjem plodova u proizvodnim zasadima citrusa radi davanja preporuke proizvođačima o mjerama suzbijanja. U sklopu rada na programu praćenja mediteranske voćne muve *Ceratitis capitata*, tokom prve dekade jula postavljene su Tephri klopke (sa trikomponentnim hranidbenim atraktantom - Biolure) i Jackson klopke (sa atraktantom Trimedlure) na lokalitetima od Ulcinja do Herceg Novog (Ulcinj - Gornji i Donji Štoj, Bar – Čeluga, Bigovo, Baošići, Đenovići). U lokalitetu Škaljari klopka je postavljena tokom avgusta. Klopke su postavljene u plantažnim zasadima citrusa i u mješovitim voćnim zasadima.

Tephri klopka i Jackson klopka

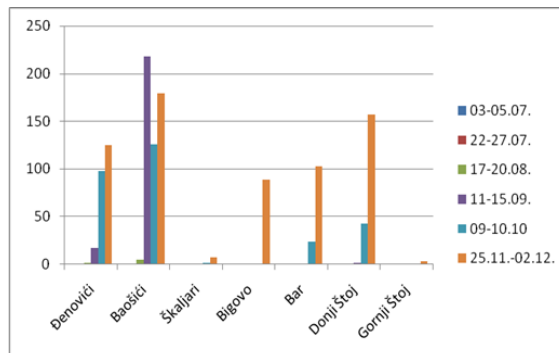

Imaga uhvaćena u Jackson klopki i simptomi napada na plodu mandarine

Dinamika populacije *C. capitata* na osnovu broja uhvaćenih jedinki u Tephri klopka

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Dinamika populacije *C. capitata* na osnovu broja uhvaćenih jedinki u Jackson klopama

Ceratitis capitata (voćna muva) je odomaćena štetočina na području Primorja, iako sa izraženim oscilacijama u brojnosti i štetama koje nanosi, kako po godinama, tako i po lokalitetima. Glavni, i u ekonomskom smislu najznačajniji domaćini su citrusi (prije svega mandarina), iako brojne populacije može ostvariti i na smokvi i japanskoj jabuci. Pored ovih domaćina utvrđeni su breskva, jabuka, iglica.

1.3 EDUKACIJE

Edukacija predviđena ovom komponentom nije održana zbog koronavirusa COVID-19.

1.4 HITNE FITOSANITARNE MJERE

Hitne fitosanitarne mjere obuhvatale su praćenje pojave, kao i predlog mjera za suzbijanje štetnih organizama, procjenu mogućih šteta na bilju i naknada šteta se vršilo u cilju smanjenja obima gubitaka na poljoprivrednim kulturama, biljnim proizvodima i objektima pod nadzorom, vršenje laboratorijskih ispitivanja uzetih uzoraka, kao i nabavku nedostajuće laboratorijske opreme i hemikalija, pravovremeno obavještanje putem medija, savjeta i objavljivanja stručnih publikacija o pojavi, širenju i načinu suzbijanja štetnih organizama, instrukcija i vodiča za sprovođenje hitnih fitosanitarnih mjera, troškove međunarodne saradnje i druge poslove.

PROGRAM 2 PROGRAM PRAĆENJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA I SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Cilj: Program se sprovodi radi smanjenja rizika i mogućih negativnih efekata sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja na zdravlje ljudi i životnu sredinu, kao i radi postizanja održive upotrebe sredstava za zaštitu bilja i sredstava za ishranu bilja, a istovremeno je i podrška realizaciji Nacionalnog plana za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja.

Pravni osnov: Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za zaštitu bilja, Zakon o sredstvima za ishranu bilja, Zakon o bezbjednosti hrane i godišnji plan službenih kontrola.

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije:

- ovlašćene laboratorije za vršenje poslova u oblasti sredstava za zaštitu bilja i ishranu bilja: Centar za ekotoksikološka ispitivanja (CETI);
- naučne i visoko školske ustanove iz oblasti zaštite bilja (sredstva za zaštitu bilja) i ishranu bilja: Biotehnički fakultet, Univerzitet Crne Gore.

Aktivnosti:

2.1: REGISTRACIJA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U promet se mogu stavljati samo pesticidi čije su aktivne supstance odobrene u EU i koje se nalaze na Listi aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja je usklađena su EU listom objavljuje se u Službenom listu Crne Gore i redovno se ažurira. S obzirom na činjenicu da Crna Gora nema proizvodnju pesticida, u Crnoj Gori uspostavlja se sistem priznavanja registracije pesticida u skladu sa Pravilnikom o priznavanju registracije sredstava za zaštitu bilja (SL CG 50/14) koji propisuje sadržaj zahtjeva za registraciju, bliže uslove i način priznavanja registracije, dodjelu jedinstvenog registracionog broja i procjenu uporedivosti prilika i klimatskih uslova, način dostavljanja i sadržaj dokumentacije za priznavanje registracije, bliži sadržaj rješenja o registraciji i visina naknade za registraciju sredstava za zaštitu bilja. Troškove registracije snosi podnosilac zahtjeva, pri čemu program podržava rad Komisije na procesu registracije u skladu sa propisima, a procjena je bila da će u 2020. biti registrovano 60 proizvoda. Zbog situacije izazvane epidemijom COVID19 nije završen postupak registracije za šest podnešenih zahtjeva, kao i zbog pravno formalnog postupka usaglašavanja etikete za tržište Crne Gore te finansijska sredstva za ove namjene nijesu iskorištena u 2020. godini.

2.2: MONITORING PROMETA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

U Crnoj Gori registrovano je 34 uvoznika pesticida i 88 distributera za promet pesticida na veliko i/ili malo. Monitoring se sprovodio u skladu sa posebnim Programom u skladu sa analizom rizika, na osnovu dosadašnjih dokaza o utvrđenim nepravilnostima sa ciljem utvrđivanja stvarnog stanja u prometu pesticidima u objektima za promet sredstava za zaštitu bilja u pogledu kadra i opreme kroz primjenu kontrolne liste. U toku 2020. godine od strane fitosanitarnih inspektora izvršeno je 139 kontrola u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja.

2.3: SPROVOĐENJE SPECIJALISTIČKOG KURSA

Zbog situacije izazvane epidemijom COVID19 nije u 2020. godini nije bilo moguće organizovati specijalistički kurs.

2.4: MONITORING UREĐAJA ZA UPOTREBU PESTICIDA

Za upotrebu pesticida mogu se koristiti samo uređaji koji garantuju sigurnu upotrebu i koji su u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da uređaje drži u tehnički ispravnom stanju. Vlasnik uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja dužan je da čuva tehničku dokumentaciju o uređaju (sertifikat proizvođača, prospekt, dokaz o izvršenoj popravci i sl.). Kontrola uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja podrazumijeva primjenu pravila za provjeru tehničke ispravnosti uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja čime se obezbjeđuje ispunjavanje ekoloških zahtjeva i na najmanju moguću mjeru smanjuju štetni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu koji bi mogli uzrokovati takvi uređaji i da bi se uspostavio sistem redovnog pregleda uređaja koji su već u upotrebi. Ova aktivnost je predviđena i Nacionalnim akcionim planom ali je potrebno sprovesti niz aktivnosti na nacionalnom nivou počev od analize postojećeg stanja uređaja za primjenu pesticida, nacionalne odluke o kategoriji uređaja koje treba provjeravati do samog načina ko i kako će sprovesti kontrolu uređaja kao i na koji način će se obezbijediti sprovođenje ovih zahtjeva. Usvojen je i relizovan posebni Program sa terenskim obilazak registrovanih poljoprivrednih proizvođača, popis uređaja za upotrebu sredstava za zaštitu bilja uključujući djelove potrebne za rad uređaja (rasprskivač, manometar, filteri, sita, oprema za čišćenje rezervoara) i provjeru njihovog rada. Kao pilot projekat sprovedena je kompletna reparacija jednog od atomizera na oglednom imanju Biotehničkog fakulteta i objavljene Generalne smjernice za monitoring uređaja za primjenu sredstava za zaštitu bilja koje su objavljene na web stranici Uprave.

2.5: PROGRAM POST-REGISTRACIJSKE KONTROLE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA

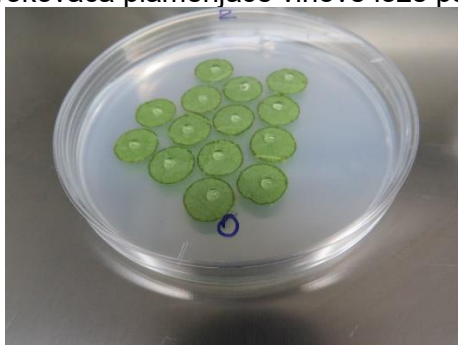
U skladu sa propisima za registraciju sredstava za zaštitu bilja, formulacije sredstva koje se stavljaju na tržište treba da odgovaraju formulaciji navedenoj na rješenju o registraciji. Promjene temperature, uslovi skladištenja, ambalaža i ostali faktori mogu uticati na kvalitet i njegova svojstva sredstava za zaštitu bilja. Svaka promjena može: uticati na efikasnost sredstva za zaštitu bilja ili predstavljati opasnosti za ljude, životinje, bilje ili životnu sredinu. Postregistracijska kontrola sredstava za zaštitu bilja predstavlja važnu komponentu u procesu registracije, prometa i upotrebe sredstva za zaštitu bilja. Usvoje je i realizovan Program post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja u cilju praćenja sredstava za zaštitu bilja nakon izvršene registracije i sprovodi se radi kontrole dejstva i upotrebe sredstva za zaštitu bilja na teritoriji Crne Gore. Sva sredstva za zaštitu bilja koja su provjerena laboratorijskim ispitivanjima ispunjavaju uslove u skladu sa etiketom i rješenjem o registraciji (sadržaj i količina aktivne supstance). Sva ispitivana sredstva za zaštitu bilja odgovarala su propisanim uslovima (sadržaj i količina aktivne supstance). U toku godine došlo je do promjene ciljanih aktivnih supstanci te su analizirane:

Broj	Naziv	Odgovara	Naziv aktivne supstance	Sadržaj aktivne supstance (g/l)
244/03	SONAR	DA	dimetoat	398
243/03	SATURN 250 EC	DA	hlorpirifos	256
203/03	SYSTTHANE 24E	DA	miklobutanil	233
389/03	AFINEX	DA	acetamiprid	206
390/03	EQUATION PRO WG	DA	famoksadon	218
399/03	QUADRIS	DA	cimoksanil	313
400/03	CITRON	DA	cipermetrin	10,1
401/03	SAVANUR	DA	cipermetrin	45
			hlorpirifos	515
426/03	QUADRIS	DA	azoksistrobin	258
419/03	AFINEX	DA	acetamiprid	208

2.6: POST-REGISTRACIJSKA KONTROLA SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA - REZISTENTNOST

Dio post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja odnosi se na pojavu rezistentnosti pojedinih štetnih organizama na aktivne supstance koje se nalaze u sredstvima za zaštitu bilja. Pojava rezistentnosti je uobičajena i do nje uglavnom dolazi zbog prekomjerne upotrebe sredstava za zaštitu bilja i korišćenja veće doze od propisane. Ukoliko dođe do pojave rezistentnosti štetni organizam postaje otporan prema aktivnoj supstanci i sredstvo za zaštitu bilja gubi efikasnost. Veoma je važno pratiti pojavu rezistentnosti u kulturama i na štetnim organizmima kod kojih se najviše koriste sredstva za zaštitu bilja zbog sprovođenja antirezistentne strategije u programima zaštite. Realizacijom ovoga Programa tokom 2020. godine, dobijeni su rezultati koji ukazuju na odsustvo rezistentnosti pseudogljive *Plasmopara viticola* prema aktivnoj materiji

metalaksil – M u pregledanim vinogradima. Neophodno je u narednom periodu nastaviti sa započetim ispitivanjima jer postoji realna opasnost od pojave rezistentnosti prema navedenoj aktivnoj materiji koja se koristi dugi niz godina. Dio post-registracijske kontrole sredstava za zaštitu bilja odnosi se i na moguću pojavu rezistentnosti pojedinih štetnih organizama na aktivne supstance koje se nalaze u sredstvima za zaštitu bilja. Pojava rezistentnosti je uobičajena i do nje uglavnom dolazi zbog prekomjerne upotrebe sredstava za zaštitu bilja i korišćenja veće doze od propisane. Ukoliko dođe do pojave rezistentnosti štetni organizam postaje otporan prema aktivnoj supstanci i sredstvo za zaštitu bilja gubi efikasnost. Veoma je važno pratiti pojavu rezistentnosti u kulturama i na štetnim organizmima kod kojih se najviše koriste sredstva za zaštitu bilja zbog sprovođenja antirezistentne strategije u programima zaštite. Tokom 2020. godine obavljeno je testiranje aktivne supstance metalaksil-M koja se koristi za suzbijanje prouzrokovala plamenjače vinove loze pseudogljive *Plasmopara viticola*.

Diskovi listova vinove loze na koje je nanešena suspenzija spora

2.7: MONITORING ODRŽIVE UPOTREBE PESTICIDA

Bezbednost korisnika sredstava za zaštitu bilja (poljoprivrednih proizvođača i njihovih radnika) važan su dio održive i pravilne upotrebe pesticida kroz primjenu preventivnih mjera zaštite i kroz pravilno rukovanje. Korisnici često ne poštuju bezbjedonosne, zaštitne i higijenske mjere, naročito u oblastima sa visokim temperaturama, gdje nošenje zaštitne opreme može biti neugodno. Pravilna primjena propisanih mjera, pravilno rukovanje sredstvima za zaštitu bilja smanjuje rizike koje nosi primjena sredstava za zaštitu bilja i osigurava bezbjednost korisnika. Usvojen je i realizovan Program monitoringa kroz praćenje transporta, skladištenja, pripreme za upotrebu, upotrebe, vođenja evidencija, pa i rezidua pesticida kroz primjenu kontrolne liste. U period od februara do decembra izvršen je obilazak preko 350 gazdinstava koji gaje povrće.

2.8: INTEGRALNA ZAŠTITA BILJA

Integralna zaštita bilja je dio integralne proizvodnje, a odnosi se na suzbijanje štetnih organizama (bolesti, štetočine i korovi) i zasniva na dobrom poznavanju bilja, štetnih organizama i njihovog odnosa u uslovima spoljašnje sredine. Pored hemijskih mjera zaštite važna je primjena

preventivnih mjera koje mogu značajno uticati na suzbijanje štetnih organizama. Preventivne mjere su brojne i zavise od poljoprivredne kulture i štetnih organizama, a najznačajnije su: primjena plodoreda, korišćenje tolerantnih i otpornih sorti i hibrida, upravljanje rezistentnošću, monitoring prisustva štetnih organizama i dr. Dozvoljena je upotreba samo registrovanih sredstava za zaštitu bilja prema uputstvu, a da bi osigurali pravilno korišćenje neophodno je voditi knjigu evidencije o primjeni. Utvrđen Program Integralne zaštita breskve i nektarine koji promovise sve raspoložive mjere u suzbijanju štetnih organizama sa posebnim akcentom na preventivne mjere, a upotreba sredstava za zaštitu bilja se svodi na najmanju moguću mjeru kako bi se proizveo bezbjedan poljoprivredni proizvod, ali i očuvalo zdravlje ljudi i životna sredina.

Simptomi kovrdžavost lišća breskve

2.9: PROGRAM ZAŠTITE VINOVE LOZE

Program zaštite vinove loze predstavlja važan preduslov za uspješno gajenje vinove loze u Crnoj Gori. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje vinove loze, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta. Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu. Pravilna primjena sredstava za zaštitu bilja omogućava izbjegavanje negativnih posljedica i obezbjeđuje proizvodnju bezbjedne hrane. Program podrazumijeva praćenje zdravstvenog stanja voća i upotrebe sredstava za zaštitu bilja. Utvrđen je program zaštite vinove loze i objavljen na web stranici Uprave.

Sporulacija *Plasmopara viticola* na naličju lista

2.10: MONITORING UPOTREBE SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA U VINOVOJ LOZI KROZ PRAĆENJE REZIDUA

Program zaštite vinove loze verificuje se sprovođenjem monitoringa upotrebe sredstava za zaštitu bilja u vinovoj lozi, kao i kroz praćenje rezidua pesticida i predstavlja važan preduslov za uspješno gajenje vinove loze u Crnoj Gori. Klimatski uslovi u Crnoj Gori povoljni su za gajenje različitih biljnih vrsta, a uzgoj otežavaju brojni štetni organizmi koji mogu značajno da utiču na smanjenje prinosa. U proizvodnji grožđa neophodno je primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite bilja, a jedna od glavnih je primjena sredstava za zaštitu bilja (pesticida), radi očuvanja prinosa i kvaliteta. Poljoprivredni proizvođači sve više obraćaju pažnju na ispunjavanje navedena prva dva principa, međutim da bi zaštita bilja bila uspješna neophodno je odraditi i pravilnu aplikaciju sredstava za zaštitu bilja. Ukoliko se koriste uređaji koji nisu podešeni i koji nisu ispravni, uspjeh zaštite bilja može biti doveden u pitanje. Uređaje za primjenu sredstava za zaštitu bilja (prskalice, atomizeri i dr.) neophodno je podešavati i održavati prema preporukama stručnjaka. Ogljed je obavljen u junu 2020. godine, u zasadu vinove loze. Sredstva za zaštitu bilja moraju se primjenjivati pravilno jer u suprotnom može doći do negativnih posljedica kao što su rezidue odnosno ostaci aktivnih supstanci u plodovima, a moguć je i negativan uticaj na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

2.11: UNAPREĐENJE SISTEMA ZA POSTUPANJA I UPRAVLJANJA OTPADOM ODNOSNO POSTUPANJA SA AMBALAŽOM NAKON UPOTREBE PESTICIDA

Otpad koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi postupa se na način kojim se sprječava negativan uticaj na životnu sredinu u skladu sa propisom kojim se uređuje otpad (rukovanje i skladištenje pesticida i zbrinjavanje njihove ambalaže i ostataka). Na osnovu Izvještaja o izvršenoj analizi postojećeg načina postupanja sa otpadom sa predlogom mjera za unapređenje i izvršenom revizijom o ispunjenosti uslova za upis u registre u skladu sa Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja i Uputstvom o načinu postupanja otpadom koji nastaje nakon upotrebe pesticida. Mjera se odnosi na podizanje svijesti javnosti o problemu odlaganja otpada koji nastaje upotrebom pesticida, odnosno ambalaže u koju su upakovani pesticidi. Tokom obilaska primjećene su i neke negativne pojave koje se uočavaju svake godine. Ovo se posebno odnosi na nenošenje zaštitene opreme tokom rada i bacanja ambalaže odnosno njenog neodlaganja na za to predviđeno mjesto. Na ovim pojavama se mora raditi i u budućnosti sve moguće mjere koje mogu spriječiti ovakve pojave preduzimati. Cilj je da se spriječi trovanje ljudi i zaštita životne sredine.

2.12: MONITORING UTICAJA UPOTREBE PESTICIDA NA ŽIVOTNU SREDINU

Uticaj upotrebe pesticida na životnu sredinu je jedna od aktivnosti utvrđena propisima koji uređuju vode, zaštitu prirode i otpad i aktivnosti utvrđene drugim propisima koji se odnose na vode, a imaju indirektnu vezu sa upotrebom pesticida.

Izvori zagađenja odnose se na sve izvore kontaminacije, pa i na nepravilnu pripremu, curenje ili isticanje sredstava za zaštitu bilja, kao i na nepravilno ispiranja ambalaže, prosipanje tokom pripreme, čišćenja ili na nepropisno odlaganje preostale količine radnog rastvora.

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Radi očuvanja voda potrebno je voditi računa o zaštita izvorišta površinske i podzemne vode a naročito o:

- područjima izvorišta površinske i podzemne vode za javno vodosnabdijevanje koja moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode (zone sanitarne zaštite);
- zaštititi izvorišta površinske i podzemne vode;
- sanitarnoj zaštiti izvorišta za javno vodosnabdijevanje na kojem su određene zone zaštite, i to: šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite;
- zoni sanitarne zaštite izvorišta koja se određuje u skladu sa hidrološkim, hidrogeološkim i drugim svojstvima zemljišta i slivnih područja i predviđenim načinom njihove upotrebe u skladu sa Pravilnikom o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama (SL CG 66/09);
- zabrani upotrebe pesticida u i zoni zaštite (zona neposredne zaštite) za sve tipove izvorišta;
- zabrani upotrebe pesticida u II zoni zaštite (uža zona zaštite) za izvorišta u zbijenim i karstnim izdanima, a kod zahvata iz akumulacija i jezera njihova upotreba svedena na ograničenu upotrebu lako razgradivih pesticida.

U skladu sa Pravilnikom, korisnici vodozahvata su dužni da ograde I zonu zaštite, a II zonu obilježe i istaknu obaveštenje o njoj. Izrađeno je uputstvo o zaštiti voda pri upotrebi pesticida.

Monitoring se sprovodio u skladu sa posebnim monitoringom radi prikupljanja podataka o zagađenjima izazvanih pesticidima i izradi godišnjeg izvještaja o zagađenjima izazvanih pesticidima.

Uticaj upotrebe pesticida na životnu sredinu:

CETI broj	Odgovara	Pronađena a.m.	Pronađena količina a.m.
507/11	Da	chlorpyrifos	0.038±0.005
508/11	Da	chlorpyrifos	0.19±0.03
		cypermethrin	0.06
510/11	Da	chlorpyrifos	0.029±0.004
		imidacloprid	0.011
509/11	Da	chlorpyrifos	0.023±0.003
		imidacloprid	0.011
511/11	Da	chlorpyrifos	0.049±0.006
514/11	Da	chlorpyrifos	0.023±0.003
515/11	Da	diflubenzuron	0.021
516/11	Da	/	/
517/11	Ne	DDE	0.025±0.003
961/11	Da	/	/
962/11	Da	/	/
963/12	Da	/	/
957/13	Da	/	/

2.13: MONITORING KARAKTERISTIKA SREDSTAVA ZA ISHRANU BILJA

Na tržištu Crne Gore mogu se stavljati samo sredstva za ishranu bilja koja su određenih karakteristika i treba da imaju određeni najmanji sadržaj hraniva, kao i odgovarajuća hemijska, fizička, fiziološka i druga svojstva i moraju odgovarati karakteristikama navedenim u deklaraciji. Sredstva za ishranu bilja mogu biti u prometu ako: ispunjavaju uslove, označena na propisani način i pravilnom upotrebom ne ugrožavaju zdravlje ljudi, životinja, bilja i životnu sredinu.

R. br.	Broj uz	Naziv	Odgovara
1.	184/03/1	NPK 6:12:24	DA
2.	398/03/1	NPK 0-40-50	DA
3.	397/03/1	NPK 10-40-10	DA
4.	387/03/1	Ferticare 15-30-15	DA
5.	387/03/1	Ferticare 15-13-12	DA
6.	388/03/1	Plantafol 10-54-10	DA
7.	386/03/1	Fitofert kristal 10-40-10	DA
8.	391/03/1	NPK 0-40-0	DA
9.	424/03/1	NPK 0-40-0	DA
10.	422/03/1	NPK 15-30-15	DA
11.	423/03/1	NPK 20-20-20	DA
12.	4/03/1	NPK 7:20:30	DA

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

13.	5/03/1	NPK 15:15:15	DA
14.	14/03/1	NPK 8:16:24	DA
15.	19/03/1	SSP 18% P ₂ O ₅	DA
16.	24/03/1	NPK 12:12:17	DA
17.	25/03/1	Energiko N30	DA
18.	26/03/1	NPK 15:15:15	DA
19.	29/03/1	NPK 15:15:15	DA
20.	37/03/1	NPK 15:15:15	DA
21.	55/03/1	NPK 8:16:24	DA
22.	63/03/1	NPK 15:15:15+7SO ₃ +Zn	DA
23.	64/03/1	NPK 9-12-25 (Mg,S,B)	DA
24.	66/03/1	Urea N 46	DA
25.	67/03/1	KAN	DA
26.	72/03/1	Superfosfat 20% P ₂ O ₅	DA
27.	82/03/1	NPK 12:11:18+3% MgO+14% S	DA
28.	84/03/1	NPK 15:15:15	DA
29.	95/03/1	NPK 11:11:21	DA
30.	98/03/1	NPK 15:15:15	DA
31.	104/03/1	NPK 6:12:24	DA
32.	107/03/1	NPK 6:8:24	DA
33.	116/03/1	NPK 16:16:16	DA
34.	124/03/1	NPK 7:14:21	DA
35.	125/03/1	NPK 16:16:16	DA
36.	142/03/1	KAN N (MgO) 27	DA
37.	154/03/1	Amosulfan (24% S, 20% N)	DA
38.	214/03/1	NPK 14:11:25	DA
39.	279/03/1	NPK 7-20-30	DA
40.	371/03/1	NPK 8-16-24	DA
41.	372/03/1	NPK 12-12-17	DA
42.	373/03/1	NPK 15-15-15	DA

PROGRAM 3 PROGRAM KONTROLNIH ISPITIVANJA PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA I BILJNI GENETIČKI RESURSI

Cilj: Obezbjedivanje sertifikovanog, zdravstveno ispravnog sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja iz domaće proizvodnje uz korišćenje komparativnih prednosti područja na većim nadmorskim visinama doprinosi razvoju sjevera Crne Gore, očuvanje biljnih genetičkih resursa i kontroli GMO.

Pravni osnov: Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja, Zakon o sadnom materijalu, Zakon o genetički modifikovanim organizmima, Zakon o potvrđivanju međunarodnog ugovora o biljnim genetskim resursima za hranu i poljoprivredu.

Odgovorna institucija: Uprava – Fitosanitarni sektor – Odsjek za sjeme, sadni materijal, zaštitu biljnih sorti, GMO i genetičke resurse i Odsjek za fitosanitarnu inspekciju.

Uključene institucije:

- ovlašćene visoko školske ustanove za vršenje poslova u oblasti sjemenskog i sadnog materijala poljoprivrednog bilja, biljne genetičke resurse i GMO.

Aktivnosti:

3.1: SJEMENSKA PROIZVODNJA KROMPIRA

U 2020. godini sjemenski krompir u Crnoj Gori proizvodilo je 9 registrovanih proizvođača:

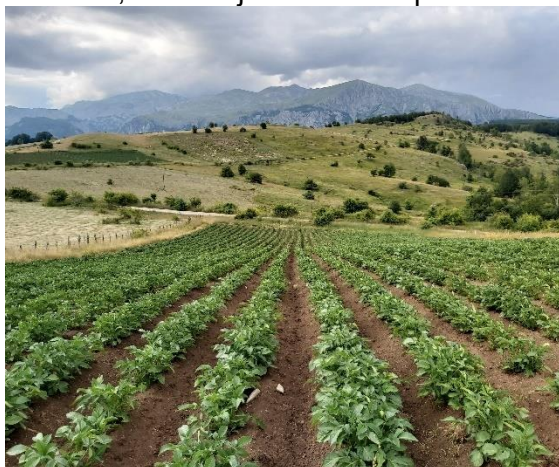
- KD Tuko Nikšić (01)
- Sjeme Kolašin Bijelo Polje (02)
- KD Tuko Nikšić, kooperant Zoran Jakšić (03)
- KD Tuko Nikšić, kooperant Miloš Medenica (05)
- ZZ Vrbica Berane, kooperant Melis Adrović (06)
- Agro-Mil DOO Nikšić (07)
- Preduzetnik Zdravko Perović, Danilovgrad (11)

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

- Biomontenegro DOO, Podgorica (12) i
- KD Tuko Nikšić, kooperant Puniša Jasnić (13).

Oni su na 145,48 ha uzgajali 17 sorti korompira. Od ukupno prijavljenih 145,48 ha sjemenom kategorije super elita zasađeno je 5,9 ha (4,06%), sjemenom kategorije elita 108,93 ha (74,87%), a sa sjemenom kategorije A 30,65 ha (21,07%). Sadni materijal koji je korišćen u proizvodnji vodi porijeklo iz Holandije, Belgije, Škotske, Danske i domaće proizvodnje. Sjemenski krompir je sađen na teritoriji 9 opština (Žabljak, Kolašin, Nikšić, Berane, Plužine, Pljevlja, Petnjica, Šavnik i Podgorica), u centralnom i sjevernom dijelu Države, na 119 parcela, prosječne veličine 1,22 ha. U ovoj godini, zbog razvučenog perioda sadnje (20. 04. do 10. 07.), zbog različitog vegetativnog porasta usjeva krompira u istom vremenskom periodu obavljala su se po dva vegetaciona pregleda. Pregledi sjemenskog krompira u toku vegetacionog perioda vegetacioni pregledi su obavljeni u optimalnoj fazi razvoja usjeva:

- prvi vegetacioni pregled obavljan je pri uzrastu biljaka od 15 do 25 cm;
- drugi, kada su biljke bile u fazi punog cvjetanja;
- treći, u fazi nalijevanja krtola krompira (kada su određeni termini za desikaciju) i
- četvrti, u vađenju krtola krompira.

Izveštaj o postkontrolnom nadzoru sjemenskog krompira nad virusima

Na osnovu obavljenih vizuelnih pregleda usjeva sjemenskog krompira tokom vegetacije, dostavljeno je Virusološkoj laboratoriji podaci o izvršenom uzorkovanju određenih partija sjemenskog krompira u cilju obavljanja naknadne zdravstvene kontrole (postkontrolne). Postkontrolni nadzor je obuhvatio testiranje 31 partije sjemenskog krompira koje su konkurisale za neku od kategorija osnovnog ili sertifikovanog sjemena. Shodno Pravilniku o proizvodnji i stavljanju u promet sjemenskog materijala krompira (SL CG 8/15) sve partije koje su konkurisale za proizvodnju osnovnog sjemena testirane su na prisustvo šest virusa krompira: virusa uvijenosti lišća krompira (Potato leaf roll virus, PLRV), Y virusa krompira (Potato virus Y, PVY), A virusa krompira (Potato virus A, PVA), S virusa krompira (Potato virus S, PVS), X virusa krompira (Potato virus X, PVX) i M virusa krompira (Potato virus M, PVM). Partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena testirane na prisustvo dva ekonomski najznačajnija virusa krompira (PLRV i PVY).

Aktivnosti naknadne zdravstvene kontrole su se odvijale u tri faze:

- uzimanje i sadnja apikalnih isječaka krtola krompira u plasteniku,
- uzorkovanje lišća (5 nedjelja nakon sadnje) i
- laboratorijsko testiranje uzoraka lišća primjenom DAS-ELISA testa.

Aktivnosti u plasteniku

Prva faza postkontrolnog nadzora obuhvatila je uzimanje apikalnih isječaka krtola krompira, tretiranje isječaka giberelinskom kiselinom u cilju prekida stanja mirovanja i sadnju u plasteniku. Druga etapa naknadne zdravstvene kontrole podrazumjevala je uzimanje uzoraka lišća u cilju daljeg laboratorijskog testiranja na prisustvo virusa. Uzorkovanje lišća obavljeno je 5-6 nedelja nakon sadnje isječaka krtola krompira.

Laboratorijske analize

Tokom treće etape postkontrolnog nadzora sjemenskog krompira obavljeno je laboratorijsko testiranje uzoraka lišća, primjenom DAS-ELISA testa. Primjena ove serološke metode podrazumjevala je korišćenje komercijalnih antitijela i antitijela konjugovanih enzimom specifičnih za detekciju PLRV, PVY, PVM, PVS, PVX i PVA. Komercijalni antiserumi, pozitivne i negativne kontrole obezbjeđene su od firme Bioreba (Švajcarska). Protokol po kome je izveden DAS-ELISA test. Od ukupnog broja partija koje su bile testirane u postkontrolni, 5 partija je konkurisalo za proizvodnju osnovnog sjemena (kategorija "elita"), dok je 26 partija konkurisalo za proizvodnju sertifikovanog sjemena (kategorije "A" i "B"). Rezultati seroloških analiza pokazali su da od ukupnog broja usjeva koji su bili predmet naknadne zdravstvene kontrole, 8 partija nije zadovoljilo normative kvaliteta koji su propisani za sjemenski krompir.

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju osnovnog sjemena "E" (elita)

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju osnovnog sjemena kategorije *elita* iznosio je 7,97%.

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

Od ukupnog broja partija (5) koje su testirane, četiri su zadovoljile normative kvaliteta koje su propisane za ovu kategoriju.

Rezultati za partije koje su konkurisale za proizvodnju sertifikovanog sjemena kategorije "A" i "B"

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju kategorije 'original' iznosio je 2,61%.

Od ukupnog broja partija (15) koje su bile predmet seroloških analiza, 11 je deklarirano pod kategorijom **original**, dok četiri partije nisu zadovoljile normative kvaliteta za ovu kategoriju.

Prosječan nivo virusnih zaraza kod usjeva koji su konkurisali za proizvodnju **kategorije prva sortna reprodukcija** iznosio je 16,52%.

Serološkim analizama je utvrđeno da šest od ukupno 11 partija nije zadovoljilo normative kvaliteta za ovu kategoriju, dok je pet deklarirano kao **prva sortna reprodukcija**.

3.2: SJEMENSKA PROIZVODNJA ŽITA

Sjemenskom proizvodnjom žita u 2019/20. godini bavio se samo jedan proizvođač - KD »Tuko« Nikšić, kooperant Puniša Jasnić - Bijelo Polje. Sjemenska žita su u ovoj godini bila zasijana na 39,21 ha (25 partija). U proizvodnji su bila zastupljena i jara i ozima žita. Proizvodnja sjemenskih žita u 2020. godini odvijala se na teritoriji 2 opštine: Bijelo Polje i Berane. Detaljan pregled posijanih žitnih vrsta, površina i kategorija posijanog sjemena je dostavljen Upravi. U 2019/20. godini sjemenskom pšenicom bilo je zasijano 19,52 ha (49,8%), od čega ozimom 15,27 ha (39%) i jarom 4,25 ha (10,8%). Pod jarim ovsom bilo je 18,64 ha (47,5%), dok je ozimim ječmom bila zasijana samo jedna parcela 1,05 ha (2,7%). Zdravstvena kontrola sjemenskih žita je važna iz razloga što se sa zaraženim sjemenskim materijalom prenose razni prouzrokovani bolesti koji ugrožavaju ne samo klijance i mlade biljke, nego i klasove, a preko njih i nova zrna koja će naredne godine predstavljati polazni sjemenski materijal. Zbog toga se mora znati da bolesti koje se javljaju tokom vegetacionog perioda, predstavljaju jedan od glavnih ograničavajućih faktora za konačan uspjeh. Ovo ne samo u smislu dobijanja manjih prinosa lošeg kvaliteta nego i dobijanja zaraženog sjemenskog materijala koji će naredne godine proizvođačima praviti ogromne probleme u proizvodnji. Shodno navedenom kao i spoznaji da je pojava bolesti na žitima redovna i često nepredvidljiva, u sjemenskoj proizvodnji žita zakonske odredbe nalažu obavezne zdravstvene preglede. Zdravstvenim pregledima se utvrđuje činjenično zdravstveno stanje usjeva i na osnovu toga, shodno klimatskim faktorima, daju se preporuke za dalju njegu usjeva, a sve u cilju dobijanja zdravog i kvalitetnog sjemenskog materijala. Preporučene mjere zaštite treba da obezbijede očuvanje zdrave lisne mase odnosno zadnja tri lista (zastavičar i 2 lista ispod njega) i zdravog klasa. Preporučene mjere zaštite, shodno stanju na terenu, odvijaju se u tri faze:

1. prolječno preventivno tretiranje usjeva u periodu kada nema vidljivih simptoma bolesti u cilju što dužeg očuvanja zdrave lisne mase. Ovo tretiranje je važno jer u tom periodu vladaju optimalni ekološki uslovi (prohladno – kišoviti periodi) za razvoj mnogih patogena;
2. tretiranje usjeva fungicidima u slučaju pojave vidljivih simptoma određene bolesti u cilju sprečavanja daljeg razvoja bolesti, a time i očuvanja zdravstvenog stanja lisne mase i
3. preventivno tretiranje u fazi klasanja u cilju zaštite klasa od prouzrokovaniča bolesti.

3.3: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG MATERIJALA

U 2020. godini je Laboratoriji za sjeme Biotehničkog fakulteta dostavljeno 57 uzoraka sjemenskog materijala poljoprivrednog bilja (predlogom projekta je bilo predviđeno 60 uzoraka). Dostavljena su sjemena sljedećih grupa kultura:

- povrće – 43 uzorka,
- žita – 6 uzorka,
- ljekovito bilje – 1 uzorak i
- krmne kulture – 7 uzoraka.

Od ukupnog broja uzoraka njih 25 proizvedeno je u Italiji, 10 u Srbiji, 9 u Sloveniji, 5 u Crnoj Gori, 2 na Tajvanu i po 1 u USA, Južnoj Koreji, Holandiji, Danskoj, Kini, i Francuskoj. Dostavljeni uzorci uzeti su u 7 opština: Podgorica (30 uzoraka), Herceg Novi (4 uzorka), Bijelo Polje (5 uzoraka), Danilovgrad (2 uzorka), Nikšić (8 uzoraka), Berane (4 uzorka) i Petnjica (4 uzorka).

Kvalitet sjemenskih kultura utvrđen je ocjenjivanjem sljedećih parametara:

- klijavost (%) i
- energija klijanja (%).

Kontrolno ispitivanje kvaliteta krompira obuhvatilo je sljedeće parametre:

- veličina krtola u poprečnom presjeku (kalibraža) u mm,
- sortna čistoća, u %,
- mehaničke primjese, u masenim %,
- mehanička oštećenja krtola, u masenim % i
- odstupanje veličine krtola od standardne kalibraže (<28 i >55 mm) i

Laboratorijske analize su pokazale da 5 (8,8%) uzorka nije zadovoljilo predviđene standarde kvaliteta:

- 1 uzorka povrća (loša klijavost) i

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

- 4 uzorka krompira (deformacije krtola i prisustvo suve i mokre truleži).

3.4: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SADNOG MATERIJALA

U 2020. godini, do 31.12. Laboratoriji za ispitivanje kvaliteta sadnog materijala dostavljeni su 42 uzorka sadnog materijala u prometu voćaka, vinove loze, ukrasnog i drugog dendrološkog materijala. Za svaki do sada dostavljeni uzorak je napravljen pojedinačni izvještaj.

Tabela: Sadni materijal voća koji je analiziran je sadržao uzorke sljedećih voćnih vrsta

Red. br.	Vrsta sadnog materijala	Broj uzoraka	Broj kontrol. jedinki
01.	ORAH	2	2
02.	LIJESKA	3	3
03.	VINOVA LOZA	7	37
04.	LIMUN	1	1
05.	FORTUNELA	1	1
06.	POMORANDŽA	1	1
07.	MANDARINA	1	1
08.	KRUŠKA	3	3
09.	ARONIJA	1	1
10.	BOROVNICA	1	1
11.	JABUKA	4	4
12.	RUŽA	2	2
13.	ŠLJIVA	3	3
14.	FOTINIA	1	1
15.	RUZMARIN	1	1
16.	VIŠNJA	2	2
17.	TREŠNJA	1	1

Red. br.	Vrsta	Broj uzoraka	Broj kontrol. jedinki
18.	BRESKVA	1	1
19.	RIBIZLA	2	2
20.	KUPINA	1	1
21.	MASLINA	3	6

Sa 75 kontrolisanih sadnica uzeto je i analizirao 42 uzoraka, od čega 38 uzorka voća i vinove loze i 4 uzoraka ukrasnog/aromatičnog bilja. Od ukupnog broja analiziranih uzoraka sadnog materijala

IZVJEŠTAJ O RADU FITOSANITARNOG SEKTORA ZA 2020.GODINU

3 uzorka loznih kalemova je proizvedeno u Crnoj Gori, 7 je iz Albanije i 1 iz Bosne i Hercegovine. Najveći dio sadnog materijala koji je kontrolisan je uvezen iz Srbije (31 uzorak).

Tabela: Sadni materijal po porijeklu i namjeni

Zemlja porijekla	Sadnice voća i v. loze	Sadnice ukrasnog bilja
Crna Gora	3	-
Srbija	25	4
Albanija	7	-
Bosna i Hercegovina	1	-

Prema rezultatima ispitivanja standard kvaliteta sadnog materijala u ovoj godini su u potpunosti ispunjeni zahtjevi kvaliteta i zdravstvene ispravnosti.

Posebna pažnja je posvećena karantinski štetnim organizmima i oštećenjima druge vrste. Jedino je uzorak breskve (26/20) imao znake blage dehidracije biljnih tkiva, ali je uzorak bio golog korjena 11 dana dok nije analiziran.

3.5 PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA MATIČNIH STABALA SADNOG MATERIJALA

Prijavu za kontrolu matičnih stabala u 2020. godini podnijeli su:

1. HONA DOO Tuzi, kooperant Djon Drešaj;
2. Fitofarma DOO, Ulcinj, kooperant Mujo Seferović, Pečurice;
3. Zdravko Perović, kooperant Božidar Brajović;
4. Ekoplant DOO, Podgorica;
5. Ekoplant, kooperant Rajko Đurišić;
6. Ekoplant kooperant Goran Škatarić;
7. P.U. Biotehnički centar, Dejan Zeak sa kooperantima.

Realizacija Programa kontrolnog ispitivanja matičnih stabala sadnog materijala obuhvatila je i laboratorijsko testiranje biljnog materijala uzorkovanog sa matičnih stabala citrusa i masline.

Prilikom vizuelnih pregleda sakupljeno je 10 uzoraka citrusa i 5 uzoraka masline (*Olea europea* L.). Shodno Pravilniku o uslovima za proizvodnju i stavljanju u promet sadnog materijala voća (SL CG 81/16), uzorci citrusa testirani su na prisustvo sledećih virusa:

- virusa šarenila citrusa (Citrus variegation virus, CVV);
- psorosis virus citrusa (Citrus psorosis virus, CPsV);
- virus mrljavosti lišća citrusa (Citrus leaf blotch virus, CLBv);
- egzokortis viroid citrusa (Citrus exocortis viroid, CEVd) i
- viroid kržljivosti hmelja (Hop stunt viroid, HSVd).

Dodatno testiranje obavljeno je i na prisustvo virusa tristeze citrusa (Citrus tristeza virus, CTV).

Uzorci masline testirani su na prisustvo sledećih virusa:

- kompleksa virusa žutila lišća masline (Olive leaf yellowing-associated virus, OLYaV);
- virusa mozaika gušarke (Arabis mosaic virus, ArMV);
- virusa uvijenosti lišća trešnje (Cherry leaf roll virus, CLRV) i
- virus latentne prstenaste pjegavosti jagode (Strawberry latent ring spot virus, SLRSV).

3.6: PROGRAM KONTROLNOG ISPITIVANJA SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA NA GMO

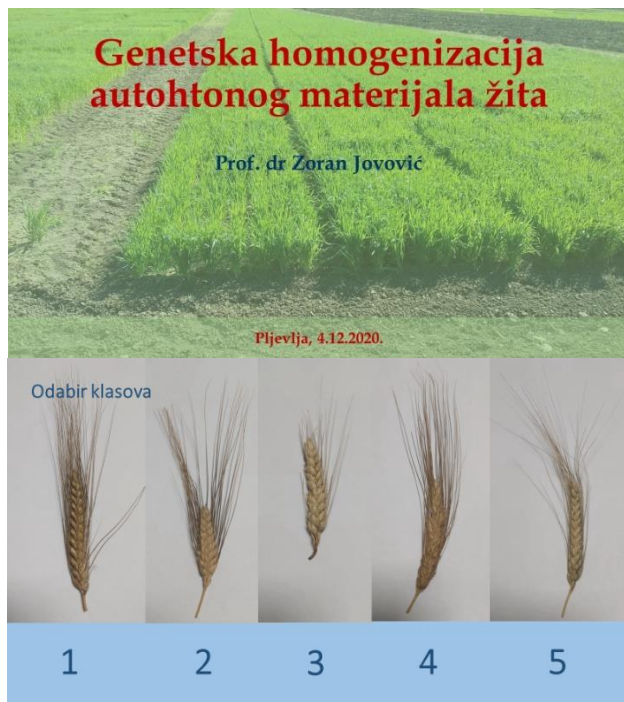
Zbog situacije izazvane epidemijom COVID19 i zbog formalnog postupka slanja uzoraka u laboratorije van Crne Gore finansijska sredstva predviđena za ove namjene nijesu iskorištena u 2020. godini.

3.7: PROGRAM BILJNIH GENETIČKIH RESURSA

U toku 2020. u okviru programa obavljene su sljedeće aktivnosti:

- konzervacija deponovanog biljnog materijala (sušenje, pakovanje i čuvanje na -20°C);
- regeneracija 4 unikatna aksešena krompira, dominantno gajene stare sorte „ruska krtola“ i 4 novoprikupljena aksešena krompira koji se čuvaju u radnoj kolekciji Banke biljnih gena na području danilovgradske opštine;
- regeneracija 40 autohtonih populacija monokokuma i dikokuma u poljskoj banci biljnih gena u Danilovgradu;
- primarna karakterizacija 90 autohtonih populacija tvrde pšenice u Banja Luci;
- botanička klasifikacija 90 autohtonih populacija tvrde pšenice u Vavilov institutu u Sankt Peretburgu;
- primarna karakterizacije 80 autohtonih populacija kukuruza u Institutu za kukuruz Zemun Polje;
- kontrola farmera koje genetičke resurse gaje u organskoj proizvodnji;
- publikovanje naučnih rezultata i nabavka relevantne literaure iz ove oblasti.

PROGRAM 4 MATERIJALI ZA POSEBNE NAMJENE (KLOPKE, EX TEMPORE TESTOVI ZA ŠTETNE ORGANIZME, HEMIKALIJE, MAMCI)

Program je uključivao obezbjeđivanje stalne rezerve neophodnih materijala: klopke, *ex tempore* testovi za štetne organizme, hemikalije, mamci i drugi potrebni materijali i oprema, radi blagovremenog izvršavanja Programa fitosanitarnih mjera i ispunjavanja već preuzetih mjera definisanih programom, a naročito u odnosu na hitne fitosanitarne mjere i krizne situacije čiji se obim i vrijeme ispitivanja ne može predvidjeti - obezbjeđivanje kontinuiranog i nesmetanog obavljanja programa u smislu pravovremenog uzimanja uzoraka, terenskih obilazaka (nedostajući materijal, gorivo i drugi operativni troškovi) i ostalih poslova iz nadležnosti Uprave – Fitosanitarnog sektora.

PROGRAM 5

TEHNIČKA I ADMINISTRATIVNA PODRŠKA IMPLEMENTACIJI PROGRAMA

Sprovođenje Programa fitosanitarnih mjera uključuje i ispunjavanje već preuzetih brojnih međunarodnih obaveza IPPC, EPPO, UPOV, ECPGR, WTO, implementaciju Programa pristupanja Crne Gore EU, implementaciju Strategije Crne Gore za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine EU za poglavlje 12 - Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika sa Opštim akcionim planom i Posebnim akcionim planom za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja, pregovora sa EU, sprovođenje fitosanitarne politike i mjera definisanih ovim programom koji pored institucionalne, zahtijevaju i znatnu finansijsku podršku. Pristupanje Crne Gore EU ima za posljedicu uvođenje novina u svakodnevnu praksu, što je uslov za implementaciju niza mjera fitosanitarne politike koje nameću potrebu dodatnog osposobljavanja i angažovanja ljudskih resursa. Brojni zadaci u oblasti harmonizacije zakonodavstva sa *Acquis communautaire* EU, a posebno u kvalitetnoj primjeni nove zakonske regulative, zahtjevi za sprovođenja projekata nameću dodatne finansijske obaveze koje se ne mogu predvidjeti. Ovi procesi i reforme traže saradnju sa najširim krugom korisnika, a program je imao višestruku namjenu.